

ROM
Poll-ni ROM-Yambuma
ROM
Poll-ni Pepá Topa Mundurum-ma
(Rom, Korin Kumbi-Lepale,
Korin Aelepale, Gallesia, Epesas,
Pillipai, Kollosi, Tesallonaika
Kumbi-Lepale, Tesallonaika
Aelepale, Timoti Kumbi-Lepale,
Timoti Aelepale, Taitas,
Pillimon)

*Poll-ni Pepá Topa Mundurum-manga Ung-Pulu
Te*

‘Poll molupa tirim mele piliambu.’ niku kene Pillipai 3:3-11, Korin Aelepale 11:22-29, 12:1-10, Gallesia 1:13-24, Timoti Kumbi-Lepale 1:12-16, Liipa Mundurum Yima 22:1-21, 26:1-23 kanui. Yu-ni ‘Pulu Yili-nga kongunale teambu.’ nimba Krais-nga yambuma ui mindili sipa andurum (Liipa Mundurum Yima 7:58, 8:1,3, 9:1-2,13-14). Penga numanu topele topa Yesos omba mulurum mele kepe, oliunga nimba tinjirim mele kepe ekupu oliu nokulemú mele kepe ‘Sika’ nimba tondulu mundupa piliipa Krais-nga yili molupa, yunga kongunale andupa tirim temanele Liipa Mundurum Yima 9:1 pulu monjupa molemú. Pe yu Yesos-nga ungele andupa nimba, “Yesos yu sika Pulu Yili-nga Málale, yu yi-nuim Kraisele.

Yu mindi Pulu Yili-ni oliu kanupa kaí piliimba kupulanumele. Moses-ni sirim ung-manima-ni ulu te naa temba." nirim kene yunu mindili siringko (akiliinga ung mare Liipa Mundurum Yima 9:16,22-25,28-30, 14:19-20).

Yesos-ni liipa mundurum yi wema-ni Krais-nga Juda-yambuma mindi nokuku ungma niku siringeliinga-pe Poll koleamanga pali andupa yinuim Kraisele-nga ungele Juda-yambu talapena naa molku yambu-lupa muluring yambuma nimba sirim (Liipa Mundurum Yima 9:13-14, 18:6, 22:21, Gallesia 1:15-17, 2:2,8). Aku tirimelinga Juda-yi mare-ni yu-kene arerembi kolku kene toku kunjingí tiring kene Rom ami-yimaní yunu Jerusallem ka siku panjiku kene, penga Sisaria meku puku panjiku, penga kamu Rom meku puku ka siring (Liipa Mundurum Yima 21:27-28:16,30). 'Kolea-auli Rom punie tale molupa kene, alsupa ka-lkuna ulsu pupa Rom mundupa kelepa kolea marenga punie mare alsupa andupa temani kaiéle topa sirimko (Krit kepe, Gris kepe, Spen kepe purum.' niku piliilimili; Taitas 1:5, 3:12, Rom 15:24,28).

Ui pupa ungele nimba sirim kene numanu topele toku Krais-nga yambuma muluringma penga walse-walse pepá topa mundurum. Pepá topa sirim mare mania purumunje, ekupu naa lelemú. Mare mania naa purum-ma buk UNG-KONA ilinga sukundu molemú. Pepá te topa simbandu taki-taki ui kumbi-lepa yunga bili topa yambu-talapemanga bima turum, bukmanga lupa-lupa kolomong-auli wan, kolomong-kelú wan (1:1) kanui. Bukmanga lupa-lupa pulu

monjupa turum-manga kumbi-lepa ung-pulele turumulu molemú, akuma kananiko.

Poll-ni pepá turum-manga ung-pulu mare ya pora nikem.

ROM **Poll-ni ROM-Yambuma Pepá Topa** **Mundurum Bukele**

Pepá Topa Mundurum Ilinga Ung-Pulu Mare

Poll molupa tirim mele ung-pulu mare kene yu-ni pepá topa sirim-manga ung-pulu mare ilinga nondupa buk-gomú 682 molemú. Poll yu-ni buk ili pepá topa Rom-yambuma sipa mundurum akili Rom 1:1,7 nimba silimú.

Rom akili kolea Italli kolea-auliele, ya Papua Niu Gini sukundu kolea-auli Mospi aku-sipa mele. Rom-yima-ni anduku yambu-talape lupa-lupamanga kolea pulele toku kalku kene koleama kene yambuma kene tondulu munduku nukuring. Penga Yesos kene Poll-sele muluringli kene Rom-gapmanale-ni aku-sipa Numú-Mediterenia ena ola okom mania pukum, wilindu-yakundu koleama pali nukurum. Ena kanumanga kolea-auli Rom kolea kanumanga pali kolea-auliele.

Poll-ni pepále turumeliinga ung-pulu te i-sipa mele: Yu ui Rom naa pupili yu-ni ‘Rom aimapambu.’ nimba molupa kene pepá ili topa sirim (Rom 1:8-15, 15:22-29).

Ung-pulu te: Yesos-ni “Nanga kongunale tenjipai.” nimba liipa mundurum yi te ui Rom

pupa Krais-nga yambuma Krais yunga ung-manga pulele ui naa niku siringeliinga Poll-ni pepá topa nimba sirim, akiliingga buk ilinga sukundu oliu Krais-nga yambuma sumbi-sipu molomulú mele ung tondulu kaíma molemú.

Ung-pulu te: Juda-yambuma kene kepe, Juda-yambumanga talapena naa muluring yambuma kene kepe, Pulu Yili-ni ‘Yambuma nokumba yi te liipu mundumbu.’ nimba makó turum yi-nuim Krais akili Juda-yambumanga mindi nimba naa tepa liirim. Ulsukundu yambumanga mindi nimba naa-ko tepa liirim. Juda-yambuma-ni ui piliiku tiring mele kapula naa tepa liirim. Enini pali ulu-pulu-kis numanuna pili yambuma. Yesos Krais yunu mendepulu eninga pali Pulu Yili-ni yambuma sumbi-síku mulungí kanomba kupulanumele (Rom ilinga 1:14-17, 3:21-24,27-30, 6:23, 14:1-8,17-18). Pulu Yili-ni yambuma aku-sipa tepa liirimeliinga enini teku mulungí mele nimba sirimko (12:1-15:13).

Ung-pulu mare buk ambolkunaliinga alsena i-síku kanui: “8. bilip”, “45. stretpela man”, “18. katim skin”, “2. arapela lain”.

Ya ung-pulele pora nikem.

**Kolomong-Auli 1-4 Pulu Yili Kene
Málu-Sele ‘Sika’ Nimbu Tondulu
Mundupu Piliilimulu Ulu Akili-ni
Mindi Pulu Yili-ni Oliu Kanupa
‘Yambu Sumbi Nilima’ Nimba
Kanolemú Kupulanumele
Akisinjilimú Ung Te**

1:1-7 Yesos-ni “Kongun Tenji-Pai.” Nimba Liipa Mundurumeliingga Poll-ni Kongun Akili Tirim Mele Nimba Sirim Ung Te

¹ Na Poll, Krais Yesos-nga kongun tinjili kendemande-yili, yu-ni “Nanga kongunale tenji-pui.” nimba na liipa mundupa, “Pulu Yilinga temani-kaiéle toku silsiliiku andui.” nimba makó turum yili molupu kene ,eni Rom-yambuma, pepá ili topu siker.

² Temani-kaí kanili kórunga-ui ,Yesos manamania naa upili, Pulu Yili-ni ‘wendu ombá’ nimba, nimba panjipa, yunga ung nimba sirimuma piliiku yambuma niku siring yima-ni ‘bukna mulupili tangi.’ nirim kene yunga buk kake tiliele turing molemú temani-kaiéle.

³ Temani-kaí kanili Pulu Yili yunga Málalu, oliunga Yi-Auli Yesos Kraisele-nga temanele. Yunu yi nuim king Depit-ni kalupa liirim yambuma-ni miring yili.

⁴ ‘Yu Pulu Yili-nga yi kake tiliele.’ niku kanangi.’ nimba yunu turing kulurum kene Pulu Yili yunga tondulale-ni yunu yambu-ónukoleana topa makinjirimu-na lomburupa ola mulurum tondulu akili-ni yunu Pulu Yili-nga Málale mulurum mele ‘kanangi.’ nimba Pulu Yili-ni liipa ora sirimko.

⁵ Yesos Krais-ni tirimeliingga Pulu Yili-ni ‘Yesos-nga bili olandupa mulupili.’ nimba oliu we kondu kolupa oliu ‘yunga kongunale tenji-pai.’ nimba liipa mundurum kongunale temulú tondulale sirim. Kongun akili i-sipa mele: Koleamanga pali yambuma-ni ,‘Yesos sika Pulu Yilinga Málale. Sika oliu liipa tapunjupa tepa

liimba.' niku, tondulu munduku piliikuliingga yu-ni "Teai." nilimú ungma piliiku liiku tingí kongunale andupu temulú.

⁶ 'Koleamanga pali yambuma' niker akili ,eni Rom-yambuma pepá ili topu sikerale, enindu wasie niker. Eni wasie Pulu Yili-ni makó topa 'Yesos Krais-nga yambuma molangi wai.' nirim yambuma.

⁷ Eni Rom-yambuma Pulu Yili-ni numanu mon-jupa, eni makó topa 'Yunga yambu kake tilima molangi wai.' nirim yambuma na-ni pepá ili eni topu siker.

Oliunga Lapa Pulu Yili-kene Auli Yesos Krais-seleni eni we kondu kolkulu, 'Eni numanu waengu nipili taka-niku molangi.' niangli.

1:8-15 Poll-ni 'Rom-Yambuma Kanu-Pambuka!' Nirim Ungele

⁸ Ui na-ni enindu niker: Eni Yesos Krais 'Sika' niku tondulu munduku piliilimili mele ma-kolea pali yambuma-ni temani toku silimeláliinga na-ni Yesos Krais-nga bili lepu walsipu nanga Pulu Yili kene "Angke" niker.

⁹⁻¹⁰ Na-ni Pulu Yili-kene popu topu ung niliu kene taki-taki na-ni eni nimbu piliipu kene eni kepe , 'tondulu pupili molangi.' nimbu, Pulu Yili mawa tepu nimbu moliu mele nanga tonduluma-ni pali yunga kongunale mindi tondulu mundupu tepu yunga Málale-nga temanikaiéle andupu topu siliu Pulu Yi akili walsiku kene "Sika Poll-ni nu-kene oliunga nimba mawa tinjilimúnje?" niku walsikimelanje yu-ni "Sika aku tenjilimú." nilka. 'Na eni molemelena

wambu.' nimbu 'Pulu Yili-ni kupulanum te liipa sipili.' nimbu taki-taki tondulu mundupu yunu mawa tepu moliku.

¹¹ 'Eni , 'Yi-Nuim Kraisele sika.' niku piliilimili yambuma, kamu tondulu munduku piliiku numanu tondulu pupili molangi akiliinga Mini Kake Tiliele-ni eni membü panjipa molku kunjingí ulu-pulu mare sipili akiliinga eni liipu tapunjambu wasie molamili wambuka!' nimbu aku-sipu mawa tepu moliu.

¹² 'Na-ni tondulu mundupu piliiliu ulele-ni eni liipu tapunjambu. Eni tondulu munduku piliilimili ulele-ni na liiku tapunjangi. Aku temulú kene na kepe eni kepe oliu wasie tondulu mundupu piliilimulu mele aimä tondulu pupili.' nimbu piliipuliinga 'Aima wambuka!' nimbu moliu.

¹³ Angmene, na-ni ena pulele 'eni molemelena kanambu wambuka!' nimbu piliiliu akiliinga-pe ui kupulanum te naa lepa ulu wendu olemúmani na pipi silimú, aku nimbu piliipu moliu mele 'ekupu aimä piliangi!' nimbu eni nimbu siker. Na kolea-lupamanga andupu yambuma 'Pulu Yili-nga kangambulama molangi.' nimbu liipu tapunjiliu mele 'aku-sipu eni kepe molemele mele tondulu pupili liipu tapunjambu.' nimbu 'aimä wambuka!' nimbu moliu.

¹⁴ Grik-yambuma kene we-yambu-lupama kepe, piliipa kungnjuli pelemú yambuma kene we-bo-numanu pelemú yambuma kepe, akumanga pali kongun tinjili kendemande-yili Pulu Yili-ni 'molani.' nirim-na naa tembu kene kapula naa temba.

15 Akiliinga, eni Rom-yambuma kepe ‘temani-kaiéle topu sambu.’ nimbu tondulu mundupu piliipu moliu.

*1:16-17 Temani Kaiéle Pulu Yili-ni Yambuma
Tepa Liilimú Tondulaliinga Ung Te*

16 Temani-kaí akiliinga Pulu Yili-ni yambuma tepa liipa mindili nolkumula kupulanum-na wendu liipa yu-kene wasie molku kungjingí kupulanum-na liipa monjulemú tondulale pelemáliinga na temani-kaiéle topu simbundu pipili naa koliu. Juda-yambuma kumbilepa, we-yambu-lupama kene wasie, akumanga yambuma ‘temani-kaiéle sika’ niku, tondulu munduku piliilimili yambuma pali temani-kaí ilini liipa tapunjupa tepa liilimú.

17 Pulu Yili-ni yambuma kanupa ‘Yambu sumbi nílima.’ nimba piliilimú mele temani-kaí akili-ni liipa ora silimú kanili. Oliu taki-taki ‘Sika’ nimbu tondulu mundupu piliilimulu ulu kanili-ni mindi Pulu Yili-ni oliu ‘yambu sumbi nílima’ nimba pililimú. Pulu Yili-ni bukna ung te molemú akili-ni aku-sipa nilimúko. Akili i-sipa mele:

‘Yambu te-ni ‘sika’ nimba
tondulu mundupa piliimba yambale
Pulu Yili-ni kanupa ‘yambu sumbi niliele’
nimba piliimba yambale mindi
kona molupa konjupa mindi pumba.’

Apakak 2:4

nilimú.

*1:18-32 Pulu Yili-ni Yambuma-kene Pali Are
erembi Kolemáliinga Ung Te*

*1:18-23 Yambuma-ni Pali Pulu Yili Liiku Bulu
Siringeliunga Ung Te*

18-19 Pulu Yili yunu molemú mele yunu enini liipa ora silimú-na yambuma-ni kapula mokerenga kanungí akiliinga yu-ni mulú-koleana kanupa molupa kene yunu liiku bulu siku ulupulu-kis telemele yambuma aku telemeláliinga enini kanupa kis piliipa enini buni simba telemú mele liipa ora silimú. Aku telemeláliinga enini ung-sikale toku mania mundulimele.

20 Pulu Yili-ni mulú-masele tirim kene kepe yandupa-yandupa méle tirim-ma pali yambuma-ni kanolemele akiliinga yunga taki-taki pepa mindi pulimú tondulale kene yu-yunu ulu-pulele pelemú mele kene mongale-ni naa kanolemele uluma kanuku kene piliilimili. Yu-ni tirim mélema-ni liipa ora silimú kanolemele akiliinga yu-ni ‘enini mong liiringeliinga mindili nangi.’ nimbá kene enini ‘naa piliirimulu.’ kapula naa ningí.

21 ‘Pulu Yili sika molemú.’ sika niring akiliinga-pe ‘Yu Pulu Yili’ niku yunga bili paka tonjuku kape niku yunu-kene “Angke” naa niring, enini numanu naa pepa kelep mele toku numanuma súmbulu tupili muluring.

22 ‘Oliu piliipa kungnjuli aimá pelemú.’ sika nilimeláliinga-pe enini numanu naa pili yambuma molku,

23 Pulu Yi taki-taki molupa mindi puliele popu naa toku munduku kelku, alko toku manayambuma kene kera kene wambiye kene weméle-takara mélemanga pali aku-sílima manda

leku teku angnjiku ‘Oliu nokolemele pulu-yima.’ niku popu toku kape niring.

*1:24-32 Yambuma-ni Ulu-Pulu-Kis Lupa-Lupa
Pulele Tiringeliinga Ung Te (1:18-23 wasie kanui)*

²⁴ Aku-siku Pulu Yili-kene teku kis-siringeliinga yu-ni nimba mele: “Kapula, enini numanu kísima-ni kundupa memba purum kene ulu-pulu-kis pulele teku waperanale kene eninga kangima eni-enini teku kis-siku, aku telemele mele we waka kolku teku molangi.” nimba mundupa kilirim.

²⁵ Pulu Yili-nga ung-sikale munduku kelku alko toku gólu tuli ungele numanu monjuku ‘piliamili.’ niku, Pulu Yili-ni tirim mélema liiku angnjiku ‘méle akuma-ni oliu nokolemele pulu-yima’ gólu toku niku popu toku kape niku, mélema pali tirim Pulu Yi sikale, yunga bili taki-taki paka tolkumulanje kapula, Pulu Yi akili munduku kiliring. Mélema pali tirim Pulu Yilinga bili aima sika ‘taki-taki ola mindi mulupili.’ nimbu paka tunjamili.

²⁶ Aku tiringeliinga Pulu Yili-ni ‘enini ulukísima we waka kolku teku molangi.’ nimba enini mundupa kilirim. „Akiliinga,„ ambuma-ni yima-kene telkemela mele naa teku ambuma-ni ambuma-kene eni-enini tiring.

²⁷ Aku-sipa mele yima-ni kepe ambuma-kene numanu monjuku telkemela mele munduku kelku, yima-kene eni-enini numanu monjuku tiring. Yima-ni yima-kene pipili tili ulu-kísima tiringeliinga eninga ulu teku kis-siringimanga méle kalúlima liingí.

28 Ulu tiringeliinga ung te pelemúko, akili niambu: ‘Pulu Yili sika molemú mele naa piliipu molomulú kene ulu te mólu.’ niring akiliingga Pulu Yili-ni ‘Ulu aimá kísima numanale-ni piliingí numanuma mindi pípili yambuma-ni kapula naa piliiku telkemela mele we teku molangi.’ nimba mundupa kilirim.

29 Eninga numanuna ulu-pulu-kis lupa-lupa pulele pirimeliinga enini ulu-kísima teku,
méle pulele nosulimelema kanuku numanu monjuku ‘Liambuka!’ niku piliiku,
yambu mare-kene waperanale teku,
ulu akuma mindi teku molemele.

Yambu te méle pulele nosilimále kanuku kis piliiku,
yambuma toku konjuku,
‘Yambuma-kene táka-nimbu molamili.’ naa niku ung-muranale teku,
gólu tuli uluma teku,
yambuma-kene numanu kis panjiku teku kis-siku,
ulu akuma tingíndu mindi numanu kimbu-siku molemele.

Enini yambumanga ung-bulkundu ninjiku,
30 “Yambu te-ni ung te i-sipa mele nim.” niku gólu toku,
Pulu Yili-kene numanu kis panjiku,
yambumandu ung-kis pulele niku,
mong konduku,
eninga bi paka toku, kara puku,
ulu-pulu-kis mare kona toku tingíndu numanale-ni piliiku ‘i-sipu teamili.’ niku teku,

anupili lapalii-ni ung nilimelema naa piliiku liiku eninga ungma liiku su siku,
ulu akuma teku molemele.

³¹ Eninga numanu kaí te naa pípili molku, ulu te "aku-sipu teamili." níku, níku panjíku kene naa teku, eninga anginipili lapalii yambuma numanu naa monjuku, we-yambuma kondu naa kolku teku kis-siku, aku telemele.

³² Pulu Yili-nga ung-mani sumbi niliele-ni "Yambuma-ni ulu akuma telemelema aima kulgí." nimba molemú ung-manele sika piliimili akiliingga-pe enini liiku su siku ulu-pulu-kis akuma we teku molemele. Akili mindi mólu. Yambu ulu-pulu-kis akuma teku molemele yambumanga bi paka tonjuku kape nilimeleko.

2

2:1-16 Pulu Yili-ni Kot Sumbi-Sipa Piliipa Apurulimú Ung Te

¹ Akiliingga, yambuma-ni ulu telemelema eni kanuku kene 'Yambu ima-ni teku kis-sikimili.' níku apuruku "Aku tekemelaliinga Pulu Yili-ni kapula enini 'Mindili nangi.' nipili." nilimelale kapula naa telemú. Eni 'ulu te naa tepu kis-silimulu.' níku piliiku kene yambu lupamandu 'Teku kis-silimele.' nilimele kene aku-siku eni-enini 'Tepu kis-silimulu.' nilimeleko. Yambuma-ni ulu-kísima telemele mele akili eni-enini akusiku ulu-kísima telemeláliinga yambu lupama aku-siku kapula naa apurungí.

² Ekupu oliu piliikumulu: Yambu ulu-pulu-kis akuma telemelema Pulu Yili-ni kanupa apurupa

kene 'Teku kis-sikimili.' nilimú akili sumbi-sipa piliipa nilimú.

³ Akiliinga, eni yambu lupama kanuku apuruku 'Teku kis-sikimili.' nilimele akiliinga-pe eni-enini aku-sikuko teku kis-silimele akili Pulu Yili-ni yambuma apurupa 'Teku kis-siringeliinga mindili nangi.' nimbá kene 'eni mundupa kelepa aku-sipa eninga uluma apurupa naa nimbá.' niku piliilimiliye?

⁴ Mola Pulu Yili-ni eni tepa konjulimú mele 'Ulu te mólu.' niku liiku bulu siku molemel-eye? Pulu Yili-ni eni-kene ulu pulele tepa konjupa, eni-kene lkisipa arerembi naa kolupa, 'eninga ulu-kismanga isili-ui pundu naa tambu.' nimba molemú. Pulu Yili-ni aku-sipa eni-kene tepa konjulimú ulele-ni eni eninga ulu-pulu-kísimma kanuku kis piliiku numanu topele tungí kupulanum-na pungí mele liipa ora silimú mele naa piliikimiliye?

⁵ Akiliinga-pe eni numanu tondulu munduku numanu topele naa tolemeláliinga Pulu Yili-ni arerembi kolupa kot sumbi-sipa piliimba enale mokeringa lemba kanungí kene Pulu Yili-ni eni-kene arerembi aimaa ola-kilia kolupa méle kalupa mindili simba.

⁶ Yambuma-ni pali lupa-lupa telemele uluma apurupa kene Pulu Yili-ni enini lupa-lupa méle kalomba.

⁷ Yambu mare-ni 'Pulu Yili kene yunga talang puliele kene molupu konjupu, Pulu Yili-ni 'nu teku kunjurunu.' nimbáliinga nanga bi ola mulupili molupu, taki-taki molupa mindi pupa pora naa nili ulu-pulele aimaa liambuka!' niku

mindili siku ulu kaíma telemele yambuma Pulu Yili-ni taki-taki molupa konjupa mindi puli ulu-pulele simba.

⁸ Akiliinga-pe yambu mare-ni ‘Yambu lupa-lupama ulu te mólu. Pulu Yili ulu te mólu-ko.’ niku eni-enini piliiku teku ung-sikale munduku kelku liiku bulu siku, ulu-kísima mindi piliiku telemele yambuma Pulu Yili-ni enini aimar erembi kolupa ‘Méle kalambu.’ nimba mindili noku mulungí ulu-pulele simba.

⁹ Teku kis-silimele yambuma pali ulu buni aulima kene mindili nuli aulima kene enini-kene lupa-lupa wendu ombá. Juda-yambuma kene kepe aimar sika wendu ombá; yambu-lupama kene wendu ombáko.

¹⁰ Akiliinga-pe yambu mare-ni teku kaítelemele yambumandu lupa-lupa Pulu Yili-ni nimba mele: “Enini na kene nanga talang puliele kene wasie tapú-topu molupu konjupu, ‘Teku kunjuring.’ nimba bi ola molupa numanu waengu nipili molangi.” nimbá. Juda-yambumandu kepe aimar sika aku-sipa nimbá; yambu-lupamandu kepe nimbáko.

¹¹ Pulu Yili-ni yambu-talapema lupa-lupa naa apurupa, yambuma pali tere lepa apurumba akiliinga ‘Juda-yambuma lupa, we-yambuma lupa.’ nimba yambumanga uluma naa apurumba. „Kapula-kapula apurumba.,

¹² We-yambuma-ni Moses-ni Pulu Yili-nга ungmani nimba sirim-ma naa pelemú-na naa piliiku kene ulu-pulu-kísima telemele yambuma sika Pulu Yili-ni eninga kot piliipa “Mindili nangi.” nimbáliinga-pe ‘Nanga ung-manima toku pula

turing.' naa nimbá. Juda-yambuma-ni Pulu Yili-nga ung-manima enini-kene pelemú akuma piliiku kene, ulu-pulu-kísima telemeláliinga Pulu Yili-ni eninga kot piliipaliingga 'Enini nanga ung-manima toku pula turing.' nimba enini "Mindili nangi." nimbáko.

¹³ Yambuma-ni Moses „I-siku mele teai! I-siku naa teai!" nimba, Pulu Yili-nga ung-maní sirimuma kumele-ni mindi piliilimiláliinga Pulu Yili-ni kanupa 'yambu sumbi nílima' nimba naa piliilimú, mólu. Ung-manima-ni 'Teai.' nilimú mele piliiku teng panjiku telemele yambuma Pulu Yili-ni kanupa 'yambu sumbi nílima.' nimba piliilimú akiliingga ,Pulu Yili-ni aku-sipa yambuma pali sumbi-sipa apurupa "Mindili nangi." nimbá.]

¹⁴ (Juda-yambu naa molemele yambuma sika Pulu Yili-nga ung-maní Moses-ni nimba sirim-ma naa pelemú-na naa piliiku molemele akiliinga-pe we numanale-ni piliiku kene 'I-sipu tembu kene kaí.' niku piliiku kene Pulu Yili-nga ung-manima-ni 'Teai.' nilimú mele aku-siku telemele. Sika eni-enini Pulu Yili-nga ung-manima naa pelemú akiliingga-pe aku-siku telemele kene Pulu Yili-ni ung-manima-ni nimba molemú eni-enini we piliilimili mele mokeringa lelemú.

¹⁵ Yambu kanuma-ni telemele uluma-ni Pulu Yili-nga ung-manima eninga numanuna pelemú mele liipa ora silimú. Enini uluma telemele kene eninga numanale-ni apurupa kene 'I-siku tekemele teku kis-sikimili. I-siku tekemele teku konjukumele.' nilimú mele numanale-

ni piliilimili aku-sipa Pulu Yili-nga ung-manima sika eninga numanuna pelemú mele eninga numanale-ni liipa ora silimúko.)

¹⁶ Akiliinga, Pulu Yili-nga kot enale wendu ombá kene Yesos Krais kot piliili yili molupa Pulu Yili-nga kot piliinjipa kene yambumanga numanumanga mo topa pelemú uluma kepe apurumbandu yambuma pali aku-sipa piliipa apurupa kot piliimba. Temani-kaiéle topu siliále-ni aku-sipa nimba silimú.

2:17-29 Juda-Yambuma-ni Piliiku Kene 'Moses-ni Oliu Sirim Ung-Manima-ni Oliu Kapula Liipa Tapunjupa Tepa Liimba.' Niku Piliiring Ung Te

¹⁷ Pe ekupu, eni 'Juda-yambuma molemulu' nilimele yambuma; 'Pulu Yili-nga ung-mani Moses-ni nimba sirim-ma piliipu tepu kene kapula molemulu.' niku, 'Oliu Juda-yambuma mindi Pulu Yili-ni makó topa 'Nanga yambuma.' nirim yambuma molemulu, enini weyambumanga Pulu Yili mólu.' niku kara puku eninga bi paka toku,

¹⁸ Pulu Yili-ni 'eni teangi.' nimba numanu monjulemú mele piliiku, Pulu Yili-nga ung-manima eni mani siring mele piliiku kene ulukái sumbi-nílima apuruku piliiku 'ima kai' niku,

¹⁹⁻²⁰ eni piliiku kene 'Pulu Yili-nga ung-manima sika oliu-kene pepa ung-puluma kene ung-sikama kene akuma pali ung-mani akuma kene sika pelemú akiliinga oliu-ni mong kis lepa kupulanum naa kanolemele yambuma sika liipu tapunjupu membu andupu, sumbulú túlina molemele yambumanga oliu sika talang

mele pa tinjílima molupu, yambu numanu naa pelemúma kene kangambula kelúma kene sika mani sipu ung-bo tonjilimulu.' nilimele.

21 Aku-siku sika nilimele lem eni yambu lupama mani silimele mele akili eni-enini nambimuna mani naa silimeleye? Eni yambuma mani siku kene "Wa naa liai." nilimele lem pe eni-enini nambimuna wa lilimeleye?

22 Eni yambumandu "Ambu yi púlima yi lupama kene waperanale naa teku, yi ambu lílima ambu lupama kene waperanale naa teai." nilimele lem pe eni-enini nambimuna aku-siku telemeyeleye? Yambuma-ni we-mélema angnjiku 'oliunga nokolemele pulu-yima' niku popu tolemele mélema kanuku kis piliilimili lem pe Juda-yambu naa molku we-yambu molemelemani lkuma takuku akuna sukundu puku méle kanuma angnjiku popu tolemele lkumanga suku puku mélema nambimuna kanuku kaí piliiku wa lilimeleye?

23 Eni 'Pulu Yili-nga ung-manima oliu-kene mindi pelemú akiliinga oliu yambu kaí olandupama.' niku eninga bi paka tolemele lem nambimuna Pulu Yili-nga ung-manima toku pula tolemelale-ni Pulu Yili-nga bili teku kis silimeleye?

24 Eni aku-siku telemeláliinga ung te Pulu Yili-nga bukna molemú akili i-sipa mele:

'Eni Juda-yambuma-ni telemeláliinga
Juda-yambu naa molemele yambu-lupama-
ni
Pulu Yili marake teku

yunga bili ung-taka tonjilimele.'

Asaya 52:5, Isikel 36:22

nimba molemú.

2:25-29 Juda-Yambuma-ni Kangmanga Kangi Te Kopsiku Wendu Liiringeliinga Sika Ung-Pulelenga Ung Te

25 Eni Juda-yambuma-ni ung-manima piliiku teng panjiku tíngi lem kangmanga kangi te kopsiku wendu liilimele ulele-ni eni liipa tapunjilimú, akiliingga-pe ung-manima toku pula túngi lem kangmanga kangi te kopsilimelále-ni ulu te naa telemú. Aku-siku telemeláliinga yambu kangi te naa kupsili yambuma mele molemele.

26 We-yambuma-ni kangi te naa kopsiku kene Pulu Yili-nga ung-manima-ni ‘Teai.’ nilimú mele piliiku tíngi lem Pulu Yili-ni enini kanupa ‘yambu kangi te kupsili „Juda-“yambuma mele molemele.’ nimba naa kanombaye?

27 Kangi te naa kopsiku ung-manima teng panjiku telemele yambuma-ni eni Juda-yambu kangi te kopsiku eni-kene ung-mani pelemúma toku pula tolemele yambuma enindu niku mele: “Pulu Yili-nga ung-manima toku pula tolemeláliinga aku-siku teku kis-silimelaliinga eni kapula mindili nangí.” ningi.

28 Yambu te yunga kalu kupsiliele mindi kanupa kene ‘yu Juda-yambale’ nimbáma yu sika Juda-yambale mólu. Kangi te kopsiku wendu liiku mundulimele akili ‘Kangikundu mindi ulu te tipili.’ nikuliingga telemele kene ulu te naa telemú.

29 Yambu te numanuna sukundu ulu te telemú akili mindi sika Juda-yambale molemú. Kangi

te kopsiku wendu liilimele akiliinga pulele numanuna sukundu Pulu Yili-nga yambale nimba makó pelemú. ‘Kangi te i-siku kopsiku wendu liangi.’ nilimú ung-manele-ni yununu ulu te naa telemú. Pulu Yili-nga Minéle-ni numanuna sukundu telemú akili-ni yambu kanili liipa tapunjilimú. Yambu akili, we-yambuma-ni kanuku kaí piliiku kape niku bi paka naa tonjilimele, Pulu Yili-ni yu kanupa kaí piliipa kape nimba yunga bili paka tonjulemú.

3

3:1-8 Pulu Yili-ni ‘Tembu.’ Nimba, Nimba Panjilimú Mele Aima Sika Telemú Ung Te

¹ Juda-yambuma-ni kangi te kopsilimele ulupulu akili-ni naa liipa tapunjum, lem Juda-yambuma we-yambu-lupamanga nambi-siku olandupa mulungíye? Mola kangi te kopsilimele ulu-puleliinga nambulka ulu kaí te wendu olemúye?

² Ama, Pulu Yili-ni Juda-yambuma ola-kilia naa liipa tapunjulimúye? Aima sika ola-kilia liipa tapunjilimú. Ung kumbinale i-sipa mele: Pulu Yili-ni yunga ungma ‘Juda-yambuma-ni nokangi.’ nimba sirim.

³ Sika Juda-yambu mare-ni ‘Ung akuma sika.’ niku tondulu munduku naa piliilimili akiliingga-pe aku-siku Pulu Yili-nga ungma piliiku naa liilimeláliinga Pulu Yili-ni “Tembu.” nimba, nimba panjurum mele akili “Naa tembu.” nimbáye?

⁴ Aima mólu! Yambuma-ni pali sika gólu tolemele akiliingga-pe Pulu Yili-ni mindi taki-taki

ung-sikama mindi nilimú. Aku-sipa mele yunga bukna ung te nilimú, akili i-sipa mele:

“Pulu Yili,
 nu-ni ung te nillu kene yambu te-ni
 “Gólu tollu.” aima kapula naa nimbá.
 Yambu te-ni nu kot tenjipaliinga
 “Yi ili-ni gólu tolemú.” nilkanje
 nu-ni sumbi-siku nilkena kene,
 yu-ni nu kot-na ambolu naa ambolka.
 Kot we mania pulka.” *Konana 51:4,*
116:1

nimba molemú.

⁵ Kapula, oliu „Juda-“yambumanga ulu-kis telemulu uluma-ni Pulu Yili-nga ulu sumbi-nili telemúma tepa mokeringa lenjilimú lem oliu-ni nambulka ung te kapula nimulúye? “Pulu Yili-ni oliu ulu-pulu-kis telemulumanga pundu topa mindili silimú kene tepa kis-silimú.” manda nimulúye? (I niker akili we-yambu te-ni numanale-ni piliipa karaye tepa nilka mele niker.)

⁶ Aku-sipu aima kapula naa nimulú. Pulu Yili-ni ulu sumbi-nílima mindi naa telkanje mana-yambumanga ulu-puluma nambi-sipa sumbi-sipa piliipa apurulkanje? Manda sumbi-sipa naa piliipa apurulka.

⁷ Akiliingga-pe yambu te-ni numanale-ni piliipa kene nimba mele: “Na-ni gólu toliu uluma-ni Pulu Yili-nga bi aima olandupa molumbandu yunga ung-sikama tepa mokeringa linjímu lem yu-ni nandu “Teku kis-sillaliinga mindili nani.” nambimuna nilimúye?” nilka.

8 Yambu te-ni aku nilkanje ung kis ili mele nilkimelanje kapulanje: “ ‘Ulu-kaíma wendu upili.’ nimbu ulu-kísimá teamili.” nambimuna manda naa nilkimelaye? Ung-kis ili mele yambu mare-ni gólu toku nandu “Aku nillu.” nilimele. Aku nilimeláliinga mindili nungí kene kapula.

*3:9-20 Yambu Tiluri-ni Kepe Ulu Sumbi-Nílima
Telemú Yambu Te Naa Molemáliingga Ung Te*

9 Aku lem ung ilinga pulele nambulka te nimbu kapula piliimulúye? Pulu Yili-ni oliu Juda-yambuma kanupa kaí piliipa yambu-lupama kanupa kis piliilimúye? Aima mólu! Na-ni ui akilindu ung te nindu kanili. “Oliu-ni ulu-pulkísima telemulu.” nindu ung kanili-ni oliu Juda-yambuma kene we-yambuma kene pali panda tolemú.

10 Pulu Yili-ni bukna aku-sipa ung mare molemú. Akili-ni nimba mele:
“Pulu Yili-ni yambu tiluri kepe

‘yambu sumbi-nili te’ nimba naa kanolemú.

11 Yambu te Pulu Yili-ni kanupa
‘ulu sumbi-nílima’ nimba piliilimú uluma
piliilimú yambu te naa molemú.

‘Pulu Yili-kene tapú-topulu molambili.’
nilimú yambu te naa molemú.

12 Yambuma pali
Pulu Yili-ni kupulanumele munduku
kelemele.

Enini pali teku kis-siku

Pulu Yili-ni enini-kene ulu mare
tapú-topa temba ulu te naa lipili
molemele.

Yambumanga te ulu-kaíma

tepa molemú yambu tiluri kepe naa
molemú.

Te aimá mólu.” *Konana 14:1-3, 53:1-3,
Numanale-ni Piliirim 7:20*

13 “Eninga kerima yambu-ónu-kolea
kusi ukulemele we lelemú mele angili-
imú;
kerima-ni ung pulele
gólu toku mindi nilimele.” *Konana 5:9*

“Wambiyemanga kerina kupuná pelemú mele
eninga kerimanga aku-sipa
yambuma teku kis-silimele ungma
pelemú.” *Konana 140:3*

14 “Taki-taki enini yambuma kene
arerembi kolku ‘aima molku kis-sangi.’ niku
kerima-ni buni pulele silimele.” *Konana
10:7 mele*

15 “Taki-taki yambuma toku kunjingíndu
numanu siku toku konjuku,

16 ‘yambuma mindili noku molangi.’ niku
teku kis-siku buni siku,

17 yambuma-kene numanu tiluna pupili
mulungí kupulanumele
kanuku bi naa silimele.” *Asaya 59:7-8*

18 “Enini ‘Pulu Yili yi aimá auliele.’ niku
yu-kene laye-kolte kepe
mundu-mong naa telemele.” *Konana
36:1*

nimba molemú mele aku-sipu molemulu.

19 Sika oliu piliilimulu, ‘Yambu tiluri-ni kepe
“Na molupu konjuli. Na yambu sumbi-niliele.”

naa nipili. Koleamanga pali molemele yambuma Pulu Yili-ni kanupa ‘Uluma teku kis-silimele.’ nimba kanupili.’ nimba Pulu Yilinga ung-manima-ni nilimú akili ung-manima-ni nokulemú ,Juda-,yambumandu nilimú. Akiliinga, Juda-yambuma-ni kepe ‘Pulu Yili-ni oliu ‘molku konjulemele.’ nimba kanolemú.’ niku manda naa-ko ningí.

20 Akiliinga, Moses-ni ,“I-siku uluma teai! I-siku mele naa teai!” nimba, Pulu Yili-nga ung-maní sirimuma yambuma-ni mimi-siku piliiku liiku telemeláilinga Pulu Yili-ni enini kanupa kene eninga ulu-pulu-kísima mundupa naa kelepa, ‘numanu sumbi-nimba pili yambuma.’ nimba naa kanomba. Ung-manimanga pulele i-sipa mele: Ung-manima-ni oliu ulu-pulu-kis tepu molemulumu liipa ora silimú akili piliipu kene ‘Pulu Yili-ni kanupa kis piliilimú ulu-puluma telemulu.’ nimbu piliilimulu.

3:21-31 Pulu Yili-ni Oliu ‘Numanu Sumbi Nimba Pili Yambuma’ Nimba Kanomba Kupulanumeliingga Ung Te

21 Pulu Yili-nga ung-manima-ni Pulu Yili-ni oliu ‘yambu sumbi-nílima’ nimba kanomba kupulanum te naa sirim, akiliinga-pe ekupu Pulu Yili-ni oliu ‘yambu sumbi-nílima’ nimba kanomba ulu-pulele mokerenga wendu omba lelemú. Ulupulu akili lupako; Pulu Yili-nga ung-mani Moses-ni yandu sirim-manga ulu-pulele lupako. Moses-ni ,turum bukma, kene, Pulu Yili-ni “Ninjai!” nimba ung nimba sirimuma piliiku yambuma niku siring yima-ni ,turing bukma, kene,

„buk akumanga, enini Pulu Yili-ni oliu ‘yambu sumbi-nílima’ nimba kanomba ulu-pulu penga wendu ombálendu bukmanga niku siku turing molemúko. Ulu-pulu akili ekupu mokeringa lelemú.

²² Pulu Yili-ni ‘yambu sumbi-nílima’ nimba kanolemú „akili, i-sipa mele: Yesos Krais-ni oliunga nimba tinjirim ulu kanili ‘Sika’ niku tondulu munduku piliilimili yambuma Pulu Yili-ni kanupa ‘enini yambu sumbi-nílima.’ nimba kanolemú. Pulu Yili-ni mana-yambuma kanupa apurumbandu yunga Juda-yambuma lupa kanupa apurupa yambu-talape-lupama lupa kanupa apurupa naa telemú. Juda-yambuma kepe, we-yambuma kepe, yambuma pali kanupa apurulimú kupulanum akili tilu mindi.

²³ Yambuma-ni pali ulu-pulu-kísima tiring, telemele. Yambuma-ni pali Pulu Yili-ni kanupa kai piliilimú uluma naa telemeláilinga molku kunjingí akili nimba panjurumele kapula naa liingí.

²⁴ Yambuma-ni pali „aku-siku Pulu Yili-ni “Teai.” nimba, nimba panjurum ung-manima piliiku liiku naa teku, liiku bulu siku teku kis-siku muluring, akiliinga-pe yu-ni mana-yambuma pali we kondu kolupa oliu kanupa kene, ‘eninga ulu-pulu-kísima mundupu kelepu enini numanu sumbi-nimba pili yambuma molemele nimbu kanombu.’ nirim. Oliunga nimba alko topa kulunjurumele-ni Yesos Krais-ni oliu kolea kísina naa pupu, Pulu Yili-kene wasie alsupa tiluna molomulú kupulanumele ak-

isinjirimeliinga Pulu Yili-ni oliu aku-sipa nimba kanolemú.

²⁵ ‘Eninga ulu-pulu-kis telemelanga kolangi tambu.’ naa niambu.’ nimba ‘Yu eninga nimba alko topa kulunjupili.’ nimba Pulu Yili-ni Yesos Krais yandu sirim. Pe ekupu yambu lupa-lupa “Yu sika nanga nimba alko topa kulunjurum. Yunga memi onde lirimele-ni nanga ulu-pulu-kis teliu numanuna pelemúma manda kulu tonjumbaliinga sika ombo kulu tunjupili.” niku tondulu munduku piliingí yambuma aima sika numanu kake tipili mulungí Pulu Yili-ni kanomba. ‘Na numanu sumbi-nimba pípili molupu ulu-pulu sumbi-nílima mindi kanupu kaí piliipu, ulu-pulu-kísima kanupu kis pililiu mele piliangi.’ nimba Pulu Yili-ni Yesos Krais yandu sirim. Ui sika yu-ni anda-kolepa yambuma we kondu kolupa eninga ulu-pulu-kis tiringma kanupa kene we mundupa kelepa enini ‘Mong liikimeleliinga mindili nangi.’ naa nirim.

²⁶ ‘Akiliinga-pe ekupu molemele yambuma-ni ‘Na numanu sumbi-nimba pípili molupu ulu-pulu-kísima we naa kelepu ulu-pulu sumbi-nílima mindi kanupu kaí pililiu.’ niku piliangi.’ nimba Pulu Yili-ni ‘Yesos oliunga ulu-pulu-kismanga alko topa kulunjupili.’ nimba yandu sirim. ‘Yesos-ni oliunga nimba tinjirim ulele kapula.’ niku tondulu munduku piliiilimili yambuma Pulu Yili-ni kanupa eninga ulu-pulu-kísima mundupa kelepa, ‘numanu sumbi-nimba pili yambuma.’ nimba kanolemú.

²⁷ Pe ekupu yambu te-ni yunga bili yunu packa tomba kupulanum te tena lelemúye? Yambu te-

ni yunga tondulale-ni ung-manima yu-ni yunu piliipa liipa telemú uluma kapula naa-ko telemú. Oliu lupa-lupa 'Yesos-ni oliunga nimba tinjirim ulele kapula.' nimbu tondulu mundupu piliipu liimulú akili mindi kapula telemú. Kupulanum te lupa mólu. Kupulanum tiluele mindi.

28 Oliu-ni piliipu kene, 'Yesos-ni oliunga nimba tinjirim ulele mindi kapula.', niku tondulu munduku piliilimili yambuma aku-siku telemeláliinga Pulu Yili-ni enini kanupa kene eninga ulu-pulu-kísima mundupa kelepa, 'Numanu sumbi-nimba pili yambuma.' nimba kanolemú.' nimbu piliilimulu. Moses-ni Pulu Yili-nga ung-mani sirimuma piliipu temulú kene kapula naa temba. Akiliinga, 'yambu te-ni yunga bili yunu paka tomba kupulanum te naa lelemú.'

29 'Yambu te-ni yunga bili yunu paka tomba kupulanum te naa lelemú ung te molemúko. Akili i-sipa mele: Pulu Yili Juda-yambumanga mendepulu Pulu Yili molemúye? We-yambulupamanga Pulu Yili mólyue? Mólu. Pulu Yili we-yambu-lupamanga kepe pali Pulu Yili.

30 Pulu Yi tiluele mindi molemú akili-ni yambu kangi te kopsiku wendu liilimelema-ni 'Yi-Nuim Kraisele yunu mindi sika tepa liiliele. Krais Yesos-ni oliunga nimba tinjirim ulele, sika kapula.' niku tondulu munduku piliilimilima kanupa eninga ulu-pulu-kísima mundupa kelepa, 'Yambu numanu sumbi-nimba pílima.' nimba kanupa, yambu kangi te naa kopsilimelema-ni aku-sikuko 'Sika' niku tondulu munduku piliilimilima kanupa eninga ulu-pulu-kísima mundupa kelepa, 'Yambu numanu

sumbi-nimba pílima.' nimba kanombako. 'Pulu Yili-ni aku-sipa nimbá kupulanum tiluele mindi,' akiliingga 'yu sika we-yambu-lupamanga kepe pali Pulu Yili.'

³¹ Akiliingga, oliu 'Akili sika.' nimbu tondulu mundupu piliilimulu ulele-ni ung-manima 'ulu te mólu' nilimuluye? Aima mólu. 'Sika' nimbu tondulu mundupu piliilimulu ulele-ni 'Ung-manima tondulu pupili.' nilimulu.

4

4:1-25 Ui Pulu Yili-ni Eprayam-Kene Tirim Ulele-ni Ekupu Pulu Yili-ni Oliu 'Yambu Sumbi-Nílima' Nimba Kanolemú Mele Liipa Ora Silimú Ung Te

4:1-12 Pulu Yili-ni Eprayam 'Yi Sumbi-Niliele.'
Nirimaliingga Ung-Pulele

¹ 'Sika' niku tondulu munduku piliilimili yambuma Pulu Yili-ni kanupa 'Yambu numanu sumbi-nimba pílima.' nimba piliilimú akiliingga ung niker, akiliingga oliu Juda-yambumanga mana kumbi-lepa anda-kolepa Eprayam-kene ulu te wendu urumeliingga oliu-ni nambulka ung te nimulúye?

² Eprayam-ni yu-yunu ulu tirimumanga sika Pulu Yili-ni yu kanupa yunga ulu-pulu-kísele mundupa kelepa 'yi sumbi-niliele' nimba kanrum lem yu-yunu yunga bi paka tolkanje kapula. Akiliingga-pe Pulu Yili-nga kumbi-kerina angiliipa yunga bi paka topa 'Nanga tondulale-ni na ulu i-sipu i-sipu tíndeliingga na yi sumbi-niliele moliu.'

kapula naa nilka. „Pulu Yili-ni ‘Aku-sipa mólu.’ nilka.”

³ Ung akilindu Pulu Yili-nga bukele-ni nambulka nilimúye? Akili-ni i-sipa nimba mele:
“Pulu Yili-ni yu-kene “Tembu.” nirim mele kanili
Eprayam-ni ‘Sika temba.’ nimba
tondulu mundupa piliirimeliinga kanu-paliinga

Pulu Yili-ni
‘Yu yi sumbi-niliele.’ nimba kanurum.”

Ui-Pulu-Pulu 15:6

nimba molemú.

⁴ Yambu te-ni yambu tengä kongunale tenjil-imú kene méle kalemú liilimú akili ‘We sikem-na na naa liiker. Na yunga kongun tenjiliáliinga sikem-na liiker.’ nimba piliilimú.

⁵ Aku sika akiliinga-pe yambu te-ni , ‘Pulu Yili-ni na ‘yambu sumbi-niliele’ nimba kanupili.’ nimba, we-ulü mare mindili sipa telemú kene ulu te naa telemú. ‘Pulu Yili-kene tepa kis-silimú yambu te-ni ,numanu topele topa Yesos-ni yunga nimba tinjirimeliinga, Pulu Yili-ni yu kanupaliinga yunga ulu-pulu-kísima mundupa kelepa ‘yu yambu sumbi-niliele’ sika kapula nimba kanomba.’ nimba tondulu mundupa piliilimú yambale sika Pulu Yili-ni yambu kanili aku telemáliinga ‘yu yambu sumbi-niliele.’ nimba kanolemú.

⁶ Depit-ni ung akiliinga ung tilu-sipako nirim.
‘Yambu te-ni ulu „kaí,“ mare mindili sipa naa telemú akiliinga-pe Pulu Yili-ni yu kanupa ‘Yambu sumbi-niliele.’ nimba piliilimú yambale yu “Numanu kaí pípili molku konjangi.” nilimú

kupulanum-na molemú.' niku piliangi.' nimba kene nimba mele:

⁷ "Yambumanga ulu teku kis-silimelema
 Pulu Yili-ni 'Mania pupili.' nimba
 mundupa kelepa,
 eninga ulu-pulu-kísima
 numanuna kamu kulu tonjulemú yam-
 buma
 enini "Numanu kaí pípili molku kon-
 jangi."
 nilimú kupulanum-na molemele.

⁸ Yambu tengā ulu-pulu-kismanga
 Auliele-ni alsupa naa piliipa,
 "Teku kis-sirineliinga pundu toku
 mindili nani." naa nimbá yambale
 yunu "Numanu kaí pípili molku kon-
 jangi."
 nilimú kupulanum-na molemú." *Ko-*
nana 32:1-2

nirim.

⁹ Numanu kaí pípili molku kunjingí ili mele
 'Depit-ni' nirim ulele yambu kangi te kopsil-
 imele yambu akumanga mindiye? Mola ulu-pulu
 kanili yambu kangi te naa kopsilimele yambu
 akumanga wasieye? Ung akili ui niliu kanili.
 'Eprayam-ni Pulu Yili-ni nirim mele akili 'Sika'
 nimba tondulu mundupa piliirimeliinga Pulu
 Yili-ni yu 'yi sumbi-niliele' nimba kanurum.' ui
 niliu kanili.

¹⁰ Eprayam nambi-sipa mulurum kene Pulu
 Yili-ni kanupa kene 'yi sumbi-niliele' nimba
 piliirimuye? Yu kangi te kupsirim kene Pulu Yili-
 ni yu 'yi sumbi-niliele' nirim mola ui kangi te naa
 kupsipili aku-sipa nirimye? Yu kangi te ui naa

kupsipili Pulu Yili-ni yu 'yi sumbi-niliele' nirim kanili. „Akiliinga piliipu kene 'Kangi te kupsirim ulele-ni Pulu Yili-ni yu 'yi sumbi-niliele.' nimba kanomba ulu te naa tirim.' nimbu piliilimulu..»

¹¹ Yu ui kangi te naa kopsipa kene Pulu Yili-ni nirim mele akili ' 'Sika' nimba tondulu mundupa piliirimieliinga Pulu Yili-ni yu 'yi sumbi-niliele' nimba kanurum. 'Yi ili Pulu Yili-ni 'yi sumbi-niliele' nimba kanolemú.' niku kanangi.' nimba kene 'Kangi te i-siku kopsi.' nimba mani sirim kanili aimá penga mani sirim. Akiliinga, yambu kangi te naa kopsiku Pulu Yili-ni nilimú mele akili 'Sika' niku tondulu munduku piliilimiláliinga Pulu Yili-ni yambu kanuma 'yambu sumbi-nílima' nimba kanolemú yambumanga pali Eprayam yu yambu akumanga anda-kolepale.

¹² Kangi te kopsilimele yambu-talape akuna sukundu yambu mare kangi te we naa kopsilimele. Ui Eprayam kangi te naa kopsipa kene Pulu Yili-ni nirim mele 'Sika' nimba tondulu mundupa piliirim mele enini aku-siku ui Pulu Yili-ni nilimú mele 'Sika' niku tondulu munduku piliiku kene penga kangi te kopsilimele „Juda-„yambu akuma Eprayam yu eninga anda-kolepaleko. „Kangi te naa kupsili yambu 'Sika' niku tondulu munduku piliilimili yambuma kene, kangi te kupsili yambuma kepe, Eprayam yu eninga pali anda-kolepale..»

4:13-25 Pulu Yili-ni Eprayam-Kene Nimba Pan-jurum Ungele ' "Yesos Lomburuku Ola Mului." Nirim Pulu Yili Sika' Niku Tondulu Munduku

Piliilimili Yambumandu Pali Ung Te (4:1-25 pali kanui)

13 Pulu Yili-ni mana-méle tirim-ma pali “Eprayam kene yu-ni kalupa liimba yambuma kene enini monge-méle simbu.” nimba, nimba panjurum akili Eprayam-ni ung-mani mare piliipa teng panjipa tirimeliinga naa nirim. Pulu Yili-ni nirim mele Eprayam-ni ‘Sika’ nimba tondulu mundupa piliirimeliinga Pulu Yili-ni ‘Eprayam yu yi sumbi-niliele.’ nimba kanupaliinga “Mélema pali simbu.” nimba, nimba panjurum.

14-15 ‘Ung-manima pelemú kene yambuma-ni akuma toku pula tolemeláliinga, ung-manima-ni Pulu Yili-ni yambuma kanupa kis piliipa enini buni simba telemú kupulanumele akisin-jilimú ‘akiliinga-pe,’ ung-manima naa lelemú kene yambuma-ni ung-manima toku pula tungí kupulanumele naa lelemúko, akiliinga ung-manima piliiku teng panjiku tingéliinga Pulu Yili-ni “mélema simbu.” nimba panjilkanje ‘Yunu-ni nikem mele sika aku temba.’ niku, tondulu munduku piliili ulele-ni ulu te naa telka, Pulu Yili-ni “Mélema simbu.” nimba, nimba panjurum ungele kamu mania pulkako.

16 Akiliinga, Pulu Yili-ni ‘Eprayam-ndu “Simbu.” nimbu, nimbu panjiker ungele na-ni yambuma we kondu koliáliinga mindi wendu ombá. ‘Ung akili Eprayam kene yu-ni kalupa liimba yambuma kene eninga pali ungele pípili.’ nimba kene ‘‘Pulu Yili-ni “Tembu.” nimba, nimba panjurum mele akili sika temba.’ niku, tondulu munduku piliingéliinga mendepulu

ung ili kamu wendu upili. „Kupulanum te lupa mólu.’ nirim. Yambuma-ni ung-manima piliiku teng panjiku telemele yambu akumandu mendepulu naa nirim. Pulu Yili-ni nirim mele akili Eprayam-ni ‘Sika’ nimba tondulu mundupa piliirim mele aku-siku niku piliingí yambuma eninindu kepe wasie nirim. Eprayam yu oliunga pali anda-kolepale.

¹⁷ „Eprayam oliu Pulu Yili-ni nilimú mele akili ‘Sika’ nimbu tondulu mundupu piliilimulu yambumanga pali anda-kolepale, akiliinga ung te Pulu Yili-nga bukna molemú. Akili i-sipa mele: ‘Pulu Yili-ni Eprayam-kene

nimba panjipa kene nimba mele:’

“ ‘Nu yambu-talape puleliinga
anda-kolepale molani.’ nirindu.”
nirim.’

Ui-Pulu-Pulu 17:5

kanili. Akilindu Eprayam-ni ‘Sika’ nimba tondulu mundupa piliirim akili Pulu Yili-ni ‘Eprayam yu oliunga pali anda-kolepale molemú.’ nimba kanjurum. Pulu Yili-ni kolemele yambuma kona mulungí ulu-pulele sipa, méle naa lelemúma ‘wendu upili.’ nilimú kene sika aku-sipa wendu olemú Pulu Yi akili ‘Eprayam-ni ‘Sika nilimú.’ nimba tondulu mundupa piliirim.,

¹⁸ Pulu Yili-ni anda-kolepa Eprayam-ndu “Nu yambu-talape pulele kalku liini.” nimba, nimba panjurum ungele Eprayam yu-ni tondulu mundupa piliipa liirim. Kanu-kene ‘Anda lekembulaliinga, ung nimba panjurum ungele we kapula wendu naa ombá akiliinga-pe yu-ni kamu temba.’ nimba Eprayam yu nokupa molupa kene ui naa kanurum akiliinga-pe

Pulu Yili-ni nirim mele yu-ni ‘Pulu Yili-ni gólu naa tolemáliingga sika walse ena tengá temba.’ nimba piliipa enembu naa kolopa kene ‘Temba.’ nimba we nokupa mulurum. „Pulu Yili yu-ni ung nimba panjurum ungele akili i-sipa mele: Yunu-ni Eprayam-ndu nimba mele: “Nu-ni kalku liini yambuma aima pulele mulungí.” nirim. Aku nirim kene Eprayam-ni piliipa ‘Sika temba.’ nimba tondulu mundupa piliipaliingga nokupa molupa kene penga yunu yambu-talape pulelinga anda-kolepale mulurum.

¹⁹ Yu-ni tondulu mundupa piliirim mele akili aima laye-kolte kepe enembu naa kolurum. Yunu mulupili puniema pali wan-andret mele ombla purum yu anda lepa pora sipa kene ambale-kene pepa kangambula membá tondu-lale naa pirim, yunga ambu Sera ambú lirim, aku-sikulu sika muluringli akiliingga-pe ‘Aku-sipu molupulu kene kangambula nambi-sipu membrulúnje? Kapula naa membrulú.’ nimba naa piliipaliingga,

²⁰⁻²¹ Pulu Yili-ni “Nu kang miní.” nimba, nimba panjurumele piliipa mindi molupa kene numanu tale tepa naa piliipa ‘Aima sika temba.’ nimba tondulu mundupa piliipa molupa kene, ‘Pulu Yili-ni ung nimba panjurumele aima sika kapula temba.’ nimba piliipa molupaliingga yu-ni Pulu Yili-nga bili paka tonjupa mindi molupa kene yunga tondulu mundupa piliirim ulele olandupa-olandupa purum.

²² Yunu aku-sipa tondulu mundupa piliirimelinga Pulu Yili-ni yunu ‘yi sumbi-niliele molemú.’ nimba kanurum.

²³ ‘Pulu Yili-ni yunu ‘yi sumbi-nili te’ nimba kanurum.’ ung kanili ‘Eprayam yunga mindi.’ niku ung kanili bukna naa tunjuring.

²⁴ Oliu yandupa-yandupa ‘piliangiko.’ niku ung kanili bukna tunjuring. Penga oliu ekupu pilipuliinga ‘Yesos oliunga Auliele kulurum kene ‘Yu lomburupa ola mulupili.’ nimba kene tirim Pulu Yili.’ nimbu piliipu ‘Yunu nilimú mele akili gólu naa topa sika telemú temba.’ nimbu piliipu ambulupu molomulú yambuma yu-ni Eprayam kanurum mele oliu aku-sipa ‘yambu sumbi-nílima.’ nimba kanolemúko.

²⁵ ‘Yesos yunu oliunga ulu-pulu-kis telemulanga pundu tonjumbandu alko topa kulunjupili.’ nimba Pulu Yili-ni yu mana-mandu oliu sipa kene, penga yu-ni oliu kanupa oliunga ulupulu-kísima mundupa kelepa, ‘oliu ‘numanu sumbi-nimba pili yambuma molemele’ nimbu kanambu.’ nimba Yesos yunu ‘Kelepa lomburupa ola mulupili.’ nirim.

Kolomong-Auli 5-8 Oliu Krais-Kene Wasie Kolupu Kene Yu-Kene Wasie Lomburupu Ola Molupu Kona Molemuláliinga Ung Te

¹ Akiliinga, ‘Pulu Yili-ni nirim ung akili sika.’ nimbu, tondulu mundupu piliilimuláilinga Pulu Yili-ni oliunga ulu-pulu-kísima mundupa kelepa ‘numanu sumbi-nimba pili yambuma molemele.’ nimba kanolemú akiliinga oliunga Yi-Auli Yesos Krais-ni tinjirimele-ni oliu Pulu Yili-kene kapula-kapula molomulú kupulanumele akisinjirimeliinga yu-kene kapula-kapula molemulu.

² Oliu ‘Sika’ nimbu, tondulu mundupu piliilimulu yambuma, yi akili-ni oliunga nimba tinjirimele-ni Pulu Yili-ni oliu we kondu kolemú ulu-pulelinga sukundu molemulu kupulanumele akisinjirim. ‘Pulu Yili-kene wasie pupu mulú-koleana tapú-topu molomulú.’ nimbu piliipuliinga oliu numanu sipu nokupu molemuluko.

³ Akiliinga mindi numanu naa silimulu. ‘Oliu-kene buni wendu olemúma-ni oliu tondulu mundupu piliilimulu ulele tepa tondulu mundulimú.’ nimbu piliipuliinga buni akuma wendu olemú kene oliu numanu silimuluko.

⁴ Pe oliu ‘Sika’ nimbu, tondulu mundupu piliilimulu ulele tepa tondulu mundulimú uleleni ‘Eni nambulka tingínje?’ nimba manda lelemú kene ‘Pulu Yili-ni eni numanu tondulu pupili molemele nimba kanolemú ulele’ oliukene ‘wendu upili.’ nilimú. Pe manda lili uleleni ‘oliu Pulu Yili-ni tepa liipa, penga “Yunu-kene wasie molamili wai.” nimba.’ nimbu piliilimulu mele ‘tondulu pupili. Enembu naa kolku nokuku molangi.’ nilimú.

⁵ Pe ‘Pulu Yili-ni oliu tepa liimba.’ nimbu piliilimulu ulele oliu-oliuliu ‘Sika wendu ombá.’

nimbu we nokupu naa molemulu. Pulu Yili-ni Mini Kake Tili ui oliu sirim akili-ni oliunga numanuna Pulu Yili oliu numanu monjulemú ulu akili onde linjirim akiliinga ‘Sika wendu ombá.’ nimbu numanu sipu nokupu molemulu ulele ‘Ombánje mola naa ombánje.’ nimbu numanu pulele liipu naa mundulimulu. Aima sika wendu ombá.

⁶ Oliunga ulu-pulu-kis telemuluma oliu-oliuliuni mundupu kelepu topu mania mundumulú tondulu te naa pirim kene Pulu Yili-ni ‘Ten-jimbu.’ nimba, nimba panjurum mele kanili kam-kamu temba ena kaniliingga oliu Pulu Yili liipu bulu sipu tepu kis-sili yambumanga nimba Krais kulunjurum.

⁷ Pulu Yili-nga ung-mانيا pilipa liipa tepa konjulimú yambu numanu sumbi-nimba pili te toku kunjingí tingí kene oliunga yambu te-ni yunu kondu kolupa “Mólú.” nimba ‘Na yunga alko topu toku konjangi kolunjambu.’ nimbáne naa nimbánje. Taki-taki yambu te-ni aku-sipa naa nilimele kanili. Mola yambuma kondu kolupa liipa tapunjupa tepa liilimú yambu kaí te toku kunjingí tingí kene yambu te-ni yu kondu kolupa “Mólú.” nimba ‘Na yunga alko topu toku konjangi kolunjambu.’ nimbánje. Wale-mare wale-mare sika aku-siku nilkimelanje.

⁸ „Akili sika, akiliinga-pe Pulu Yili-ni oliu ‘Numanu monjuliuliu ulu ili enini kanangi.’ nimba oliu ulu-pulu-kis tili yambuma mindi molamili „Pulu Yili-ni oliu naa tupili.” nimba Pulu Yili, yunga Málu Kraisele oliunga nimba alko topa kulunjurum „aku-sipa Pulu Yili oliu aimaa sika

numanu munjurum monjulemú mele Pulu Yili yunu-ni oliu liipa ora sirim.,

⁹ Pe Krais oliunga nimba kolunjumbandu yunga memi onde lepa ombo wendu purum akili-ni Pulu Yili-ni oliunga ulu-pulu-kísima mundupa kelepa, oliu ‘numanu sumbi-nimba pili yambuma.’ nimba kanolemú lem akiliinga olandu-sipa Krais oliunga nimba tinjirim kanili-ni Pulu Yili arerembi kolumba enale wendu ombá kene oliunga ulu te naa pemba.

¹⁰ Oliu yu-kene ele-tu yambuma mulurumulu kene yunga Málale oliunga nimba kulunjurm ulu kanili-ni oliu ‘Pulu Yili-kene alsuku numanu tiluna pupili kapula-kapula molangi.’ nimba oliu liipa Pulu Yili-kene tere linjirim. Aku-sipu-mele ekupu yunu-kene aima sika tiluna molemulu lem Krais kelepa lomburupa ola molupa kona molemú ulu akili-ni Pulu Yili-ni oliu aima sika tepa liipa, mindili nolkumula kupulanum-na wendu liimba.

¹¹ Aku-sipa mindi mólu-ko. Ulu te wasie i-sipa mele: Oliunga Auli Yesos Krais-ni oliu Pulu Yili-kene liipa tiluna kelepa tere liirimeliinga yu-kene kelepa kapula-kapula molemulu-na Krais yu-ni aku tirimele-ni ekupu oliu Pulu Yili-kene aima numanu sipu molemuluko.

5:12-21 Pulu-Pulu Mana-Yi Adam-ni Tirim Ulele-ni Kululi Kupulanumele Liipa Nusurum, Kelepa Krais-ni Tirim Ulele-ni Kona Molku Mindi Puli Kupulanumele Liipa Nusurum Ung Te

¹² ,Oliu Pulu Yili-kene ele-túma molupu kene penga yu-kene kelepu numanu tiluna pupili

molemulu niker akiliinga ung te piliangi niambu:, Ui-pulu-pulu ma-koleana Adam-ni ulu-pulu-kis te tirim kene ulu-pulu-kisele kamu mana pirim we pelemú. Adam-ni tirim ulu-pulu-kis kanili-ni kululi ulu-pulele wendu urumko. Akiliinga ekupu yandupa-yandupa oliu yambuma-ni pali ulu-pulu-kísima telemulu-na oliu-kene pali kululi ulu-pulele wendu olemúko.

¹³ Pulu Yili-ni Moses-ndu “Yambuma i-siku i-siku teangi.” ninjui.” nimba, nimba sirim, ung-mania ui naa nimba sipili ma-koleana ulu-pulu-kísima ui sika we pirim. Akiliinga-pe Moses-ni Pulu Yili-nga ung-mania yambuma ui naa nimba sipili ui ulu-pulu-kísima tiring kene Pulu Yili yu-ni kanupa kene buk tengna naa topa akumanga “Pundu tai.” ni naa nirim.

¹⁴ Akili sika akiliinga-pe kululi ulu-pulele Adam mulurum kene lirim, penga yandupa Moses mulurum kene we lirim-ko. Adam-ni Pulu Yili-nga ung te liipa su sipa kene kulurum akusiku-mele yambuma pali Pulu Yili-nga ung tilu-sipa mele liiku su naa siring akiliinga-pe we kuluringko.

Yi Adam kanili-ni tirim ulele kene penga urum yili-ni tirim ulele kene tilu-sipa mele akili i-sipa: Adam-ni tirimeliinga ulu-pulu te wendu urumko; penga urum yili-ni tirimeliinga ulu-pulu te wendu urumko.

¹⁵ Akiliinga-pe tiringleliinga ulu-pulu lupa-lupa wendu urum. Pulu Yili-ni oliu we kondu kolupa kene yu-ni tirim ulu akili aim aima lupako; Adam-ni tirim ulu-pulu-kis ulu akili aim aima lupako. Ulu i-sele tilu-sipa mólu, ulu lupa-lupasele. Yi tiluele-

ni ulu-pulu-kis tirim ulu akili-ni yambu pulele kolemele akiliinga-pe Pulu Yili oliu yambuma we kondu kululi ulele-ni méle aimá kaiéle we simbandu Yesos Krais we sirim, yi akili-ni mendepulu yambuma we kondu kolupa yambu pulele kona molku konjuku mindi pungí kupulanumele akisinjirim.

¹⁶ Akiliinga ung te pelemúko. Pulu Yili-ni we sirimele kene, yi tilu kanili-ni ulu-pulu-kis tirimeliinga wendu urum ulele kene, lupalupa. Yi tiluele-ni ulu-pulu-kis tirim akili-ni yambuma pali Pulu Yili-ni kot tenjipa kene “Enini pali teku kis-silimelaliinga mindili noku molku mindi pangí.” nimbá kupulanumele akisinjirim akiliinga-pe Pulu Yili-ni we sirim mele akili issipa: Yambuma-ni ulu-pulu-kis pulele tiring kene Pulu Yili-ni “Mindili nangi.” nilkáliinga-pe we kondu kolupa yambumandu aku naa nimbá. Enini kanupa kene, eninga ulu-pulu-kísima mundupa kelepa ulu te naa tepa enini ‘numanu sumbi-nimba pili yambuma molemele.’ nimba kanolemú.

¹⁷ Yi tiluele-ni „Pulu Yili-nga, ungele liipa su sirim akiliinga yi kanili-ni ulu-pulu-kis tirimeliinga kululi ulu-pulele yi nuim kingele mele molupa yambuma pali tondulu mundupa nokulemú. Akili sika lem Pulu Yili-ni yambuma we kondu kululi ulele kene yu-ni oliu we sirim ulele-selenga tondulale olandupale. Pulu Yili-ni yambuma we kondu lakupa kululi ulu-pulele kene Pulu Yili-ni ‘yambu sumbi-nílima’ nimba kanomba ulu-pulele kene liingí yambuma enini yi tilu Yesos Krais-ni tirimeliinga yi nuim

kingima molku mélema nokuku kona molku mindi pungí.

18 Aku lem yi tiluele-ni ungele liipa su sirimeliinga Pulu Yili-ni yambuma pali kot tenjipa 'Mindili nangi.' nimbá ulele wendu urum, aku-sipako yi tiluele-ni ulu sumbi-niliele tirimeliinga Pulu Yili-ni yambuma pali kanupa, eninga ulu-pulu-kísima mundupa kelepa ulu te naa tepa, 'yambu numanu sumbi-nimba pípili molemele.' nimba kanolemáliinga yambuma kona molku mindi pungí ulu-pulele wendu urum.

19 Yi tiluele-ni ungele liipa su sirim akiliinga yambu pulele-ni ulu-pulu-kis tiring yambuma muluring, aku-sipa yi tiluele-ni ungele piliipa teng panjipa tirimeliinga yambu pulele yambu sumbi-nílima mulungi.

20 Yambuma teku kis-siku molangi Pulu Yili-ni 'Ung liiku su silimele mele olandupa teku liiku su sangi.' nimba ung-manima sirim. Akiliinga-pe 'Pulu Yili-ni ung-manima sirimeliinga, yambuma-ni ulu-pulu-kis olandupa olandupa tiring kene Pulu Yili-ni yambuma we kondu kululi ulele olandupa purumko.

21 Aku lem ulu-pulu-kísima kululi ulu-puleliinga yi nuim king melale molupa kululi ulu-pulele nukurum aku-sipako Pulu Yili-ni yambuma we kondu kululi ulu-pulele yi nuim king melale molupa oliu nokupa oliunga Yi-Auli Yesos Kraisele-ni tinjirimeliinga Pulu Yili-ni oliu 'yambu sumbi-nílima.' nimba kanolemáliinga taki-taki kona molupu mindi pulimulu ulu-pulele 'Pulu Yili-nga, we kondu kululi ulele-ni silímú.

6

*6:1-14 Oliu Krais-Kene Wasie Kolupu Kene
Yu Wasie Kona Molupu, Ui-We-Numanu-Kísima
Kolupa Pora Sipili Molemuláliinga Ung Te*

¹ „Ui yambuma-ni ulu-pulu-kis pulele tiring kene Pulu Yili-ni enini aim aima kondu kulurumeli-linga, pe ekupu nambulka nimulúnje? “Pulu Yili-ni oliu aim aima kamu we kondu kulupili kilia ulu-pulu-kísima kamu tepu molamili.” niamiliye?

² Aku aim aima naa niamili. Oliu ,ekupu Krais-nga yambu molemulum, numanu kis akuma-ni oliu ui ulu-pulu-kísima numanu monjupu kene tirimulu numanu kis pirim akuma kolupa pora sirim. Numanu akuma kulurumeliinga aku-sipu ulu-pulu-kísima mundupu kilirumulu kanili. Pe ekupu kelepu nambi-sipu kapula ulu-pulu-kísima tepu molomulúye? „Kelepu temulú kupulanum te naa lelemú.„

³ Oliu no liirimulu ulu kanili-ni Krais Yesos kene oliu kene yambu tiluele mele mulurumulu. Penga Krais-kene yambu tiluele mele mulurumu-laliinga yu kulurum kene ,oliunga ui-numanu-kis pirim-ma, yu wasie kulurumulu. Ili naa piliilimiliye?

⁴ Pe no liirimulu akili-ni ,oliunga numanu kis uima pípili, yu-kene wasie kolupu kene, yu wasie ónu tiring ónu-koleana pirimulu. Yu wasie ónu-koleana pirimulu kene Lapale-ni “Yu lomburupa ola mulupili.” nirim ulu-tondulu kanili-ni oliu ,ui-numanu-kis pípili, molupu kis-sirimulu mele mundupu kelepu, ekupu ui-numanu-kisma kulurum, ekupu numanu kona kaíma pípili molemulu.

5 Krais kulurum kene oliu yu-kene wasie tapú-topu kulurumulu, aku lem pe yu lomburupa ola mulurum kene aima sika aku-sipu oliu yu-kene wasie tapú-topu lomburupu ola molupu yunu molemú mele wasie molomulúko.

6 Oliu piliilimulu, 'Krais unji-perana ola ,toku, ku toku panjiring kulurum kene Pulu Yili-ni oliunga ui pirim numanu kísima 'Yu-kene wasie unji-perana kolangi.' nirim. 'Ulu-pulu-kis telemulumanga ulu-pulele tondulu naa pupili, oliu naa ambulupili, alsuku piliiku naa teangi akiliinga Krais-kene wasie kolangili.' nirim, wasie toku kunjuring.' nimbu piliilimulu.

7 Yambu te kolemú kene ulu-pulu-kísmani yunu alsupa liipa kapula naa ambulumba akiliinga ,ulu-pulu-kísima alsupu piliipu temulú kupulanum te mólu. ,

8 'Ui Krais-kene wasie kulurumulaliinga yu-kene wasie molomulú.' nimbu piliilimulu.

9 Oliu piliilimulu, 'Krais lomburupa ola mulurum akiliinga kelepa kapula naa kolumba. Kululi ulu-pulele-ni alsupa yu kapula naa ambulumba.' nimbu piliilimulu.

10 Krais kulurum ulu kanili-ni 'Ulu-pulu-kísmani yu alsupa kundi naa tupili.' nimba walsekale mindi kulurum. Akiliinga-pe ekupu yu we molemú ulu kanili-ni Pulu Yili-ni 'Piliipu molupu wasie kapula-kapula molambili.' nimba wasie molembele.

11 Aku-siku eni Krais Yesos-kene wasie tapú-toku molemeláliinga, ekupu 'Oliu kulurumulu kene ulu-pulu-kísima mania purum. Pe ekupu ulu-pulu-kísima kene oliu kene tiluna naa

molemulu. Pulu Yili-kene wasie kapula-kapula molemulu.' niku piliiku molai.

¹² Akiliinga eninga ui-we-numanuma kolupa numanu-kona pípili molemeláliinga ekupu 'Ulu-pulu-kísmani oliunga kangima naa nukupili, kangi akuma-ni oliu 'Ulu-pulu-kísma waka kolkuliingga teangi.' nimba oliu kundi tomba kene aku naa temulú.' niku tondulu munduku molai.

¹³ 'Oliunga kangimanga kimbu-ki angiliimúma kene we méle angiliimúma kene akuma-ni tepu kis-sipu ulu-pulu-kísima teamili.' naa niai. 'Ulu akuma naa tepu ulu olandupale teamili.' niku 'Oliu Krais-kene wasie kulurumulu, ekupu kelepu kona molemuláliinga oliunga kimbu ki kangima pali Pulu Yili samili. Oliunga kangima pali Pulu Yili-ni nukupili. Akuma-ni ulu sumbi-nílima mendepulu tepu molamili.' niku teai.

¹⁴ Pulu Yili-ni ui Moses nimba sirim ung-manima-ni eni naa nokupa, Pulu Yili-ni eni we kondu kolupa kene Málu Yesos-ni eninga nimba tinjirimeliinga eni Pulu Yili-nga yambuma molemeláliinga ulu-pulu-kíseleni 'Na eninga auliele.' nimba naa nokupa molumba, akiliinga 'eni aku-siku 'oliunga kangima Pulu Yili-nga mindi.' niku 'ulu sumbi-nílima mindi teamili.' niai.]

6:15-23 Ulu-Pulu-Kíselenga Kendemande-Yambuma Molemulune Mola Ulu-Pulu Sumbi-Nilieliingga Kendemande-Yambuma Molemulunje Akuselenga Ung Te

¹⁵ Ekupu 'Pulu Yili-nga, ung-manima-ni oliu naa nokulemáliinga oliu nambulka temulúye?

Ekupu Pulu Yili-nga we kondu kululiele-ni oliu nokulemú akiliinga ulu-pulu-kísima teamiliye? Aima mólu!

¹⁶ Yambu te-ni ‘yambu tengā kendemande-yambale molambu.’ nimbaliinga yu sika yambu kaniliinga ungma mindi piliipa liipa yunga kongunuma mendepulu mindili sipa tenjilimú. akili eni naa piliilimiliye? Aku-sipa meleko eni ulu-pulu-kíselenga kendemande tenjiku mulúngi lem aku tingéliinga kulungí. Mola Pulu Yili-nga kendemande tenjiku yunga ungma piliiku teng panjiku mulúngi lem aku tingéliinga Pulu Yili-ni ‘Eni yambu sumbi-nílima.’ nimba kanomba. Aku niku naa piliilimiliye?

¹⁷ Eni sika ui ulu-pulu-kíselenga kendemande-yambuma muluring akiliingga-pe ekupu Pulu Yili-nga ungma, ‘piliiku liangi.’ niku, eni mani siring kene ung akuma aima tondulu munduku piliiku liiring, aku-siku tiringeliinga ekupu oliu-ni Pulu Yili-kene ‘Aima angke.’ niamili.

¹⁸ Ui ulu-pulu-kíseleni eni tondulu mundupa ka sipa ‘yunga kendemande-yambuma molangi.’ nirim akiliingga-pe penga Pulu Yili-ni eni tepa liipa wendu liirim kene eni ulu-pulu sumbi-nílieliinga kendemande-yambuma molemele.

¹⁹ ‘Na-ni ung-mani we simbu kene sumbi-siku naa piliingínje.’ nimbu eninga numanu-bomani we mana-ungma temani toku nilimele mele niker. Ui ‘ulu-pulu-kísima eninga kimbu ki kangimanga pali yi-nuim mele mulupili.’ niring kene tondulu mundupa nukurum kene kimbu ki kangimanga mélema-ni ulu-pulu-kaí te naa teku, ung-manima topa pula topa kalaru molemú

ulu-pulu-kísima mindi olandupa-olandupa kongun mele mendepulu teku muluring, aku-siku mele ekupu topele toku 'kimbu ki kangimanga pali ulu sumbi-nílimanga kendemande mele molamili.' niku Pulu Yili kanupa kaí piliilimú ulu-pulu-kaíma kene ulu-pulu sumbi-nílima kene akuma mindi teku molai. 'Pulu Yilinga yambu kake tilima molamili.' niku aku teai.

20 Ulu-pulu-kísimani eni ambulurum kene yunga kongun-kendemande tinjiring. Ulu-pulu sumbi-nilele-ni eni kapula ambulumba kupulanum te naa lirim.

21 Ui teku muluring uluma ekupu piliiku kene pipili kolemele ulu kanumanga ui méle kaí nambulkama liiringkiye? „Méle kaí te naa liiring kanili.“ Ulu-pulu-kis tiringimanga eni kululi ulu-pulele mindi liiku, „mulungale pali koleakísina molku kis-siku mindi pungí kupulanumna puring..“

22 Akiliinga-pe ulu-pulu-kísimani eni ui kameme sipa ambulupili muluring kene Pulu Yili-ni ‘Naa ambulupili.’ nimba eni wendu liirim, ekupu eni yunga kendemande-yambuma molemele. Aku-siku molemeláliinga yu-ni eni méle kalombandu eni numanu kake tilima silimú liilimele. Kanu-kene numanu kake tili pelemú yambumandu “Kona molku konjuku mindi pangí.” nimbá.

23 Ulu-pulu-kíseleni yunga kongun tenjilimele yambuma méle kalemú. Méle kalemú akili enini kolkuluinga molku kis-siku mindi pungí ulu-pulele silimú. Akiliinga-pe oliu Krais Yesos oliunga Auliele yunu-kene wasie tiluna kapula-

kapula molemulu kene Pulu Yili-ni oliu méle te we silimú. Méle we silimú akili oliu kona molupu konjupu mindi pumulú ulu-pulele silimú.

7

7:1-25 Moses-ni Sirim Ung-Manima-ni Oliu Krais-nga Yambuma Naa Nokulemáliinga Ung Te (Kolomong-Auli 6-8 pali)

7:1-6 Moses-ni Sirim Ung-Manima Yambuma-Kene Ui Ambu-Yi Mele Muliring Ung Te

¹ Angmene, Moses-ni „I-siku mele teai. I-siku naa teai.” nimba, Pulu Yili-nga ungmani ui sirim-ma eni piliilimili yambumandu niker, ‘Yambu kona molemelema ung-manima-ni nokulemú akiliingga-pe kolemele kene naa nokulemú.’ akili eni naa piliilimiliye?

² Akili i-sipa mele: Ambu te yi pulimále yunga yili we kona molemú kene ung-mani te-ni elsele nokulemáliinga ambale ulsu pumba kupulanum te naa lelemú. Akiliingga-pe yunga yili kolemú kene ung-manele-ni yunu naa nokulemú.

³ Akiliingga, yunga yili we kona mulupili mundupa kelepa yi te-lupa pumu lem ‘yunu waperanale tili ambale’ nilimele. Akiliingga-pe yunga yili kolemú kene ung-manele-ni yunu naa nokulemáliinga yi te-lupa pulimú kene ulu te mólu. Aku telemú kene ‘Yu waperanale tili ambale.’ ni naa nilimele.

⁴ Nanga angmene, eniaku-siku tiring. Krais kulurum kene eni-kene wasie tiluna molku kulgelingiinga ekupu Moses-ni „Teai.” nimba,

ung-mani sirim kanuma-ni eni naa nokulemú; eni yi te-lupanga ‚ambale mele‘ molemele, yi akili yambu-ónu-koleana lomburupa ola mulurum yi-nuim Kraisele. Oliu ‘Pulu Yili-ni kanupa kaí piliilimú uluma teangi.’ nimba aku tirim.

⁵ Uí oliunga ui-we-numanuma-ni oliu nukurum kene ung-manima-ni “Teai.” mola “Naa teai.” nirim mele piliipu oliunga kangima-ni pali ‘ulu-pulu-kísima mindi teamili.’ nimbu piliipu tirimulu. Ulu tirimulu akuma kolumulú ulele mindi tirimulu.

⁶ Akiliinga-pe ekupu oliu ‚Krais-kene wasie, kulurumulu akili-ni oliu ui ka sipa ambulurum ulele mania purum. Ekupu Moses-ni ung-mani sirim kanuma-ni oliu naa nokulemú. Akiliinga, ung-mani sipa bukna turum-manga kendemande-yambuma naa molemulu. Mini ‚Kake Tiliele-ni “Teai.” nilimú ulu konamanga kendemande-yambuma molemulu.

*7:7-25 Ulu-Pulu-Kíseleni Oliu Tondulu
Mundupa Nokulemáliinga Ulu-Pulu-Kaíma
Temulúndu Mindili Sipu Telemulu Ung Te*

*7:7-13 Ulu-Pulu-Kíseleni Oliu Tepa Kis-Silimú
Ung Te*

⁷ ‘Ung-manima-ni oliunga numanukundu ulu-pulu-kísima numanu kimbu sangi.’ nilimú, lem, nambulka nimulúye? ‘Moses-ni ung-mani sirimuma ulu-pulu-kísele.’ niāmiliye? Aku aima mólu! Ung-manima-ni na naa liipa ora silkanje ulu-pulu-kísima na apurupu naa piliilka. Ung-mani te-ni ‘Yambu tengā mélema kanuku

kum naa panjai!' ni naa nilkanje yambu tengá mélema kum panjili ulele 'ulu-kis' nimbu naa piliilka.

⁸ „Aku sika, akiliinga-pe ulu-pulu-kíseleni na méle lupa-lupama kum panjimbu kupulanumele kururum kene ung-mani akili-ni aku tembu kupulanumele akisirim. Ung-manima naa pelkanje ulu-pulu-kísele yambu kululi mele pelka. „Akili-ni oliu ulu te temba tondulu te naa pelka..”

⁹ Na ui ung-manima naa piliipu walu-sipu mulurundu akiliinga-pe penga Pulu Yili-ni “Teai.” nirim ungma na mulurunduna wendu urum kene ulu-pulu-kísele wendu omiba tondulu purum kene nanga numanuna yambu kululi melale mulurundu.

¹⁰ Kanu-kene ‘Pulu Yili-ni “Teai.”’ nirim ung-manima ‘piliiku liiku tingí yambuma kona molupa mindi puli ulu-pulele liingí.’ nimba kene sirim ung-mani kanuma-ni na kululi ulu-pulele sirim.’ nimbu kanurundu.

¹¹ Akili nambi-sipa tirimuye? Aku “Teai.” nirim ung-manima-ni na nukurum kanupa kene ulu-pulu-kíseleni ung-mani kanuma liipa, akuma-ni na gólu topa kundi topa kene topa kunjurum.

¹² Pe ekupu „ung-manimandu nambulka nimulúye?“ Moses-ni Pulu Yili-nga ung-mani sirimuma Pulu Yili-nga méle kake tiliele. Ung-manimanga sukundu Pulu Yili-ni ‘Teai.’ nirim ung pelemúma pali Pulu Yili-nga méle kake tepa, sumbi-nili aimá kaiéle.

¹³ Aku lem méle kaí akili-ni na kululi ulu-pulele sirimuye? Aku aimá mólu! Ulu-pulu-

kíseleni kululi ulu-pulele sirim. Pe na-ni ulu-pulu-kísima waka kolupu kene tirindeliinga kululi ulu-pulele na-kene omba pirim. Ulu-pulu-kíseleni 'Aku méle kaiéliinga kululi ulu-pulele wendu upili.' nirim. Pulu Yili-ni 'Ulu-pulu-kísele mokeringa lemba kene yambuma-ni akili sika ulu-pulu-kísele niku kanangi.' nimba 'Tipili.' nimba ulu te naa tirim. Akiliinga, Pulu Yili-ni 'Teai.' nimbu ung-mani sirinduma-ni 'ulu-pulu-kísele aima méle kis lkupandi tuliele yambuma-ni kanangi.' nimba tepa mokeringa linjipili.' nirim, 'akiliinga ung-manima-ni aku tirim.'

7:14-25 Ulu-Pulu-Kíseleni Oliu Nokulemú Ung Te (7:7-25 pali kanui)

¹⁴ Oliu piliilimulu: Moses-ni Pulu Yili-nga ung-mani sirim akuma ung-mani kaíma akiliinga-pe nanga we-numanu uili pirim we pelemále Pulu Yili-nga ulu te mólu, akiliinga na Pulu Yili-nga ungma piliipu liimbu kupulanum te naa pelemú. Ulu-pulu-kíseleni na ka silimú-na na yunga we-kongun kendemande tinjili yili moliu.

¹⁵ Ulu teliuma nambulka pulu tengä ulu akuma telijunje, naa piliiliu. Na numanu monjupu 'Teambuka!' nimbu piliiliu mele naa tepu, 'Naa teambu!' nimbu piliipu numanu naa monjuliul uluma teliu.

¹⁶ Na numanu naa monjupu 'Naa teambu.' niliu uluma telialiiinga 'Pulu Yili-nga ung-manima sika kaíma.' niliu.

¹⁷ Akiliinga, ulu-kis akuma na-nanu 'Teambu.' nimbu naa teliu. Ulu-pulu-kísele nanga numanuna molupa kene yunu telemú.

18 Na piliiliu, nanga numanuna sukundu ulukaí te tembu ulu-pulele naa pelemú. Numana akili nanga we-numana ui pirimelendu niker. Sika ‘Na ulu-kaíma teambuka!’ nimbu pililiáliingape kapula naa teliu.

19 Ulu-kaí ‘teambu.’ nimbu piliiliu akuma naa teliu. Ulu-kis ‘naa teambu.’ nimbu piliiliu akuma tepu mindi moliu.

20 Ulu-kis ‘naa teambu.’ nimbu piliiliu ulu-kis akuma teliu akili nanu ‘Teambu.’ nimbu naa teliu. Nanga numanuna sukundu ulu-pulu-kis pelemále-ni mindi ulu akuma telemú.

21 Akiliinga, ‘Ung-mani te-ni na nokulemú.’ nimbu kanoliu akili i-sipa mele: ‘Ulu-kaíma teambu.’ niliu kene ulu-kismanga kupulanumele mindi na moliuna wendu olemú.

22 Sika nanga numanuna sukundu Pulu Yilinga ung-manima kanupu kaí piliipu ‘Aima teambuka!’ nimbu piliiliu,

23 akiliinga-pe na ‘Ti.’ nilimú ung-mani telupa nanga kangieliinga sukundu pali pelemú nimbu kanoliu. Akili-ni ‘Na ung-mani teambu.’ numanale-ni nimbu piliiliu ung-manele-kene ele telemú. Ung-mani lupa akili ulu-pulu-kisele, akili-ni nanga kangina sukundu pali pepa kene ka sipa nokulemú.

24 Ulu akili-ni na numana topa bulu-bale sipa buni silimále nae-ni na tepa liimba-na kululi ulu-pulele pelemú kangiele mundupu kelembuye?

25 Yesos Krais oliunga Auliele-ni nanga nimba tinjirimeliinga Pulu Yili-ni na tepa liilimáliinga Pulu Yili yu-kene “Angke” niker.

Akiliinga, na-nanu kene, nanga nimbu

piliiliále kene pali Pulu Yili-nga ung-manima-ni nokulemú, akumanga kendemande-yili moliu, akiliinga-pe we-numanu-kis uili ulupulu-kíselenga ung-manele-ni nokulemú.

8

8:1-27 Pulu Yili-nga Minéle Oliu-Kene Molemú Kene Telemulu Ung Te (Kolomong-Auli 6-7 sele kene wasie kanui)

8:1-17 (1-4) Yesos-ni Oliunga Ulu-Pulu-Kisma 'Mania Pupili.' Nimba Yu Kulunjurumeliingga (4-13) Pulu Yili-nga Minéle Oliunga Numanuna Molupa Kene Nilimú Mele Mendepulu Telemulu Mele Ung Te Kene, (14-17) Pulu Yili-nga Minéleni Nokulemú Yambuma Pulu Yili-nga Kangambulama Molemele Ung Te

¹ Akiliinga, Krais Yesos-kene wasie tapú-topu molemuláliingga kona mululi ulu-pulele pelemú Mini Kake Tiliele-ni oliu nokupa, 'Ulu-pulu-kísele kene kululi ulu-pulele kene oliu nukuringli-seleni oliu naa nokangli. Molku konjangi.' nilimú akiliinga 'yambu te-ni oliu-kene aku-siku ulu te kapula naa tepa nimbá.'

² Oliu Krais Yesos-kene wasie tapú-topu molemuláliingga kona mululi ulu-pulele pelemú Mini Kake Tiliele-ni oliu nokupa, 'Ulu-pulu-kísele kene kululi ulu-pulele kene oliu nukuringli-seleni oliu naa nokangli. Molku konjangi.' nilimú akiliinga 'yambu te-ni oliu-kene aku-siku ulu te kapula naa tepa nimbá'.

³ Oliunga ui-we-numanu-kísimá tondulu naa pirimeliingga Moses-ni Pulu Yili-nga ung-mani

sirim kanuma-ni tondulu naa pupaliinga oliukene temba tirim mele akili kapula naa tirim akiliingga-pe kapula naa tirim mele akili Pulu Yili-ni kapula tirim. Yunga Málale ‘manayambumanga ulu-pulu-kismanga alko topa kulunjupili.’ nimba mana liipa mundurum, yi akili ombo oliu mana-yambu ulu-pulu-kis tili yambuma mele au talurum. Aku-sipa Pulu Yili-ni ‘Yesos-kene ulu-pulu-kisele kamu oliunga pundu tonjupa mania pupili.’ nirim.

⁴ ‘Oliu ung-manima-ni ‘I-siku i-siku sumbi-siku teai.’ nilimú mele oliu-ni aku-siku kamu teangi.’ nimba Pulu Yili-ni ,yunga, Málú Yesos manamania liipa mundurum. Oliu ekupu ui-we-numanu-kíseleni ‘Teai.’ nilimú mele akili naa piliipu tepu Mini Kake Tiliele-ni ‘Teai.’ nilimú mele piliipu telemulu yambumandu Pulu Yili-ni nirim.

⁵ Ui-we-numanu-kíseleni ‘Teai.’ nilimú mele piliiku teku molemele yambuma numanu akili-ni numanu monjulemú mele mindi numanu kimbu-siku molemele, akiliingga-pe Mini Kake Tiliele-ni ‘Teai.’ nilimú mele piliiku teku molemele yambuma-ni Mini Kake Tiliele-ni numanu monjulemú mele mindi numanu kimbu-siku molemele.

⁶ Ui-we-numanu-kis pelemále numanu kimbu-sipa molemú yambale kolumba, akiliingga-pe yambu te Mini Kake Tiliele-ni yunga numanale nokulemáliinga piliipa molemú yambale kona molupa numanu penta nipili molumba.

⁷ Yambu te ui-we-numanu-kisele numanu kimbu-sipa molemú yambale-ni Pulu Yili-nга

ung-manima naa piliipa liipa telemáliinga yunu Pulu Yili-kene ele-túli molemú. Yambu kanili Pulu Yili-nga ung-manima kapula piliipa liipa temba kupulanumele aima naa lelemúko.

⁸ Ui-we-numanu-kísimani ambululemú yambuma Pulu Yili-ni kanupa kaí piliilimú ulu tilu kepe naa telememele.

⁹ Akiliinga-pe „buk ilinga tokurale kanungí yambuma, eni Pulu Yili-nga Minéle aima sika numanuna mulúm lem Minéle-ni eni ambululemú-na ui-we-numanu-kísimani eni naa ambululemú. Krais-nga Minéle numanuna naa molemú yambuma yunga yambuma naa molemele.

¹⁰ Sika eninga ulu-pulu-kis tiringma pirimeliinga eninga kangima kulungí akiliinga-pe Krais eninga numanuna mulúm lem ekupu eni ulupulu sumbi-niliele pelemáliinga eninga minima kona mulungí.

¹¹ Penga Yesos kulurum kene “Yu lomburupa ola mulupili.” nirimaliinga Minéle eninga numanuna mulúm lem yu ung aku-sipa nirimele-ni Krais Yesos topa makinjirim Pulu Yi kanili-ni penga eninga kangima kululi ulu-pulele pelemú kangima “Kona pangí.” nimbáko. Yunga Minéle eninga numanuna molemáliinga yu-ni aku temba.

¹² Akiliinga, angmene, „oliu Pulu Yili-nga Minéle-nga yambuma molemulu akiliinga,“ oliukene pundu sika angiliimú akiliinga-pe oliunga ui-we-numanu-kísimanga pundu aima naa angiliimú. Oliunga ui-we-numanu-kísima ungele piliipu temulú kupulanum te naa lelemú.

¹³ Eni ui-we-numanu-kis pelemáliinga piliiku teku mulúngi lem Pulu Yili-ni ‘eni mini pali kolangi.’ nilimú. Akiliingga-pe ‘Minéle-ni oliu liipa tapunjumba kene yunga tondulale-ni oliu ui-we-numanu-kísimanga uluma kulupili.’ niku toku kunjúngi lem kolkuliingga eni kona molku konjuku mindi pungí.

¹⁴ Pulu Yili-nga Minéle-ni memba andolemú kene yu-ni nilimú mele piliiku molemele yambuma Pulu Yili-nga kangambulama molemeláliingga ,aku-siku kona mulungí.

¹⁵ ‘Eni „kelku, ‘Pulu Yili-kene mini-wale mundupu molamili.’ niku kelku piliangi.’ nimba ka-kongun silimú mini te naa liiring, mólu. ‘Pulu Yili-nga kangambulama molangi.’ nilimú Minéle liiring. Mini kanili-ni oliu liipa tapunjilimáliingga oliu-ni Pulu Yili-ndu “Tata.” nimbu walsilimulu.

¹⁶ We oliiliu piliipu “Tata.” naa nilimulu. Yunga Minéle-ni oliunga minimandu “Eni Pulu Yili-nga kangambulama molemele akiliingga yundu “Tata.” niai.” nilimú kene aku-sipu nilimulu.

¹⁷ Oliu yunga kangambulama mulúmulu lem penga yu-ni yunga yambuma tepa konjulimú moyá-mélema “Moke tepu sambu.” nimba kene oliu simbako, Krais-kene wasie liimulú. Akiliingga-pe we naa simba. Oliu ‘Penga yunu-kene wasie yunga kolea-kaína tapú-topu molupu konjamili.’ nimbu ekupu Krais-kene wasie tapú-topu mindili nombu mulúmulu lem ,Pulu Yili-ni yunga tepa konjulimú moyá-mélema Krais simba liimba kene oliu kene wasie simba li-imulúko.‘

*8:18-25 Ulu Kaíma Omba Mokerenga Lemba
Ung Te (8:1-27 pali kanui)*

18 Na piliiliu, ‘Pulu Yili-nga talang puliele-kene molupu konjumulú ulu-kaíma mokerenga lenjembá ulu kanuma aimá olandupa mele; ekupu enamanga oliu Krais-nga yambuma mindili nombu molemulu uluma aimá mandupa mele.’ nimbu piliiliu.

19 ‘Pulu Yili-ni ‘Nanga kangambulama kangi kaí angiliipili na-kene kamu tapú-topu molamili.’ nimbá ulele kanamili.’ niku kanungíndu Pulu Yili-ni tirim mélema pali nokuku molemele.

20 Sika Pulu Yili-ni tirim mélema pali molku kis-silimele, akiliinga-pe mélema enini ‘Molupu kis-samili.’ niku kene molku naa kis-silimele, mólu. ‘Ulu penga wendu ombá uluma kanangi nokuku molai.’ nimbalingga Pulu Yili-ni yunu ‘mélema tepa kis-sipili.’ nimba tirim.

21 Penga wendu ombá ulu kaiéle kanungíndu ‘yu-ni tirim mélema pali, nokuku molemele akili i-sipa mele: Pulu Yili-ni oliu ‘Tepu kis-sambu.’ nimba kene ‘Oliu-kene mélema pali kolku purangi.’ nirim, aku-sipa yunu oliu kepe mélema pali ka-mele sirimeliinga oliu-kene mélema pali wendu liimba kene yunga kangambulama ulu kaiéle liiku, molku kunjingí mele yu-ni tirim mélema paliko ulu kanili liiku molku kunjingíko.

22 Oliu piliilimulu, ‘Ambuma kangambula mingíndu mindili noku perelemele mele Pulu Yili-ni tirim mélema pali aku-siku mele mindili nuring, yandupa ekupu kepe mindili noku perekú molemele.

23 Mélema mindi mólu-ko, oliu Pulu Yili-ni Minéle ui kumbi-lepa sipa penga mélema pali simba liipu nosimulú yambuma kene wasie. Kangi ilinga sukundu mindili nombu perepu molupu kene ulu-pulu-kísimani oliu kundupa ka-mele silimú kangi akiliinga oliu wendu liipa kangi te lupa, Krais-nga kangiele mele, sipa oliu kam-kamu yunga kangambulama tepe liimbalinga nokupu molemulu.’ nimbu piliilimulu.

24 ‘Sika ekupu bo-kangina sukundu molupu kene molupu kis-silimulu. Penga walse ena tengen kangi te-lupa liipu Pulu Yili-nga kangambulama kam-kamu molamili.’ nirimulaliinga Pulu Yili-ni oliu tepe liipa mindili nolkumula kupulanum-na wendu liirim. Akiliinga-pe ‘I-sipu kanomulú. I-sipu molomulú.’ nimbu piliilimulu mele ui kanolkumulanje mola ui liilkumulanje ‘I-sipu liimulú, mola i-sipa wendu ombá.’ nimbu piliipu nokupu molkumula kupulanum te naa lelka. Yambu nae-ni méle te ui liipa nosupa kene ‘Liimbu.’ nimba piliipa nokupa molemúye? Aku naa telemulu

25 akiliinga-pe ekupu ‘aku-sipu liimulú, aku-sipu molomulú.’ nimbu piliipu ‘Ena akili wendu ombá.’ nimbu táka-nimbu nokupu molemulu.

8:26-27 Minéle-ni Pulu Yili Oliunga Mawa Tenjilimú Ung Te (8:1-27 pali kanui)

26 Akiliinga ung te wasie pelemú: Oliu numanukundu tondulu naa pulimú kene Minéle-ni oliu liipa tapunjulemúko. Oliu Pulu Yili-kene popu topu ung nimulúndu mélema kene, uluma

kene mawa temulú mele naa piliilimuluko; ‘Yukene nambi-sipu ung nimulúnje?’ nimbu, piliipu sundulimuluko kanili. Oliu ‚aku-sipu‘ piliipu sundupu molemulu kene Minéle-ni piliipaliinga kerina nimulúndu mindili sipu kapula naa nilimulu ungma yu-ni liipa sumbi-sipa piliipaliinga Pulu Yili-kene oliunga nimba pupa mawa tepe ninjilimú.

²⁷ Yambu numanumanga sukundu kanolemú Pulu Yili Minéle-ni nimbá telemú ungmanga pulele yunu-ni piliilimú. Pulu Yili-ni ‘Uluma wendu upili.’ nimba piliilimú mele Minéle-ni piliipaliinga oliu liipa tapunjupa oliunga mawa tepe popu tonjilimáliinga Minéle-ni oliunga mawa tenjilimú ungmanga puluma Pulu Yili-ni piliilimúko.

8:28-30 Yunga Yambu Mulungíma Pulu Yili-ni Kórunga-Ui Makó Turum Ung Te

²⁸ Oliu piliilimulu, oliu Pulu Yili numanu monjulemulu yambuma yu-ni ‘eni-kene numanu piliiliul uluma teambu.’ nimba makó topa ‘Wasie molamili wai.’ nimba liilimú yambuma Minéle-ni oliu ‘Ulu te we wendu upili.’ ni naa nilimú; ‘Oliu liipa tapunjupa tepe konjumba uluma mindi wendu upili.’ nilimú, akili oliu piliilimulu.

²⁹ Aima kórunga-ui Pulu Yili-ni yunga yambu mulungíma kanupa kene ‘Nanga málu komulayele yunu naa mulupili, anginipili kene wasie molangi.’ nimba ‘Nanga yambu mulungi.’ nimba kanupa makó turum yambuma ‘Nanga kangale mele molangi.’ nimba, nimba panjurum.

³⁰ Kanu-kene yu-ni aku-sipa nimba pan-jipa makó turum yambuma ‘Nanga yambuma molangi wai.’ nirim; ‘Nanga yambuma molangi wai.’ nirim yambuma kanupa kene eninga ulu-pulu-kísima mundupa kelepa ulu te naa tepa, ‘numanu sumbi-nimba pípili molemele.’ nimba kanurum. ‘Numanu sumbi-nimba pípili molemele.’ nimba kanurum yambuma ‘Nanga kolea kaína wasie tapú-topu molupu méle kaí nosiliuma wasie nosamili wangí.’ nirim.

8:31-39 Pulu Yili-ni ‘Nanga Yambuma’ Nimba Makó Turum Yambuma Yunu-ni Enini Numanu Monjulemú Kupulanumele Kamu Mania Naa Pumba Ung Te

³¹ Akiliinga, Pulu Yili-ni oliu-kene telemú i niker mele akili piliipu kene oliu-ni nambulka nimulúye? Pulu Yili aku-sipa oliunga ele-kerame molemáliinga nae-ni oliu-kene ele-tu molupa kapula topa mania mundumbaye? Te-ni manda mólu.

³² Yu-ni yunga Málale kepe oliu ‘naa simbu.’ naa nimba, oliunga pali ‘Tepa liipa alko topa kulunjupili.’ nimba pulia nimba sirim. Penga yunga Málu tiluele oliunga nimba sirim lem aku-sipa penga mélema kene wasie pali numanu kimbu naa sipa oliu we pulia nimba naa sim-baye? Pulia nimba simbako.

³³ Pulu Yili-ni ‘Nanga yambuma molangi.’ nimba makó turum yambuma nae-ni kot ten-jimbaye? Pulu Yili-ni yunu mindi enini kanupa kene eninga ulu-pulu-kísele mundupa kelepa ulu te naa tepa, ‘numanu sumbi-nimba pili

yambuma molemele.' nimba kanolemáliinga yunga yambuma kot kapula tenjimba yambu te mólu.

³⁴ Pe ekupu oliu kot tenjipa kene 'Nu-ni tekunu kis-sinu akiliinga pundu tokunu mindili nani.' nae-ni nimbáye? Te mólu. „Krais Yesos-ni kepe aku naa nimbá.« Yu oliunga nimba kulunjurum kanili. Kolupa kene penga yu Pulu Yili-ni topa maknjirim yu lomburupa ola molupa ‚bi ola mulupili Pulu Yili-kene mélema nokumbandu, Pulu Yili-nga ki-bokundu purum akuna molupa, yu-ni Pulu Yili-kene oliunga nimba mawa tenjilimú.

³⁵ Krais-ni oliu numanu monjulemú kupulanumele nae-ni kapula pipi simbaye? Buni temba méle te-ni kapula pipi simbaye? Mola mundu-mong mindili temba méle te-ni kapula pipi simbaye? Mola yambuma-ni oliu teku kis-singí ulu te-ni, mola engle-ni kolumulú kanili-ni, mola pula-bale mélema mólu tomba kanili-ni, mola méle te-ni mola ulu te-ni oliu topa konjumba temba kanili-ni, mola ele te wendu ombá kanili-ni, ulu kanumanga pali te-ni Krais-ni oliu numanu monjulemú kupulanumele kapula pipi simbaye?

³⁶⁻³⁷ Te-ni kapula pipi naa simba, aimá mólu.

Sika Pulu Yili-nga bukele-ni buni aku-sipama oliu-kene wendu ombá mele nilimú, akili i-sipa mele:

'Oliu nunga yambuma molemulu-na
taki-taki enini oliu toku kunjingí
telemele.

Kungma numanu siku toku konjulemele
 aku-mele
 oliuaku-siku ‘tamili.’ niku molemeleko.’
Konana 44:22

aku-sipa bukele-ni sika nilimáliinga-pe Krais
 yu-ni oliu numanu monjulemú-na oliu ‘Ton-
 dulu pangi.’ nimba telemú kanu-kene oliu
 mindili silimú ulu akuma oliu-ni topu mania
 mundulimulu, ulu akuma-ni oliu ulu te naa
 telemú naa temba.

38-39 Na piliiliu, ‘kululi ulu-pulele-ni, mola
 mululi ulu-pulele-ni, mola Pulu Yili-nga mulú-
 koleana angkellama-ni, mola Seten-nga kuruma-
 ni, mola ekupu pelemú uluma-ni, mola penga
 pemba uluma-ni, mola méle tonduluma-ni, mola
 mulúna aima olakundu mélema-ni, mola mana-
 mania pelemúma-ni, mola méle lupa-lupama-ni
 pali kepe, Pulu Yili-ni oliu numanu monjulemú
 kupulanumele ulu akumanga pali te-ni kapula
 pipi naa simba, aima mólu!’ nimbu akili na
 aima tondulu mundupu piliiliu. Pulu Yili-ni oliu
 numanu monjulemú kupulanumele Krais Yesos
 oliunga Auliele-ni kam-kamu akisinjirim.

Kolomong-Auli 9-11 Pulu Yili-ni Isrel-Yambuma-Kene Tirim Mele Poll-ni Nimba Sirim Ung Te

*9:1-5 Poll-ni Isrel-Yambuma Kamele Buni
Kolupa Kondu Kulurum Ung Te*

¹ Na Krais-nga yambu te moliáliinga ung sikale niker. Gólu naa tokur. Numanale-ni piliipu kene, Mini Kake Tiliele-ni nanga numanuna 'Sika nikinu.' nikem na piliikerk.

²⁻³ Nanga angmene, anda-kolepalima-ni na kene wasie kalku liiring Isrel-yambu akuma, enini telemeláliinga Pulu Yili-ni enini tepe kis-simba, kolea-kísina molku kis-siku mindi pungéliinga piliipu kene, 'Nanga numanuna aimá kondú kolupu taki-taki mundu-mong buni kolupu mindili aimá nombu moliu.' ,akili sika niker,. Akiliinga 'Wendu liambu.' nimbu na-ni 'Nanga Isrel-yambuma tepu liambu.' nimbu Pulu Yili-ni 'Enini molku kis-singí kupulanum-na naa pangí.' nimba na Poll 'Krais-kene wasie molumbulú kupulanum puliuna naa pambu.' nimba pipi sipa, 'Eninga alko topu molupu kis-simbu kupulanum-na pambu, enini nanga alko toku molku kunjingí kupulanum-na pangí.' nimbá kupulanum te lelkanje na-ni Pulu Yili-ndu "Aku-sikunu ni." nilka, akiliinga-pe aku-sipa nimbá kupulanum te naa lelemú.

⁴ Uinga Pulu Yili-ni Isrel-yambuma makó topa 'nanga kangambulama molangi.' nimba tepe liirim ulele kene
Pulu Yili-nga talang puliele kene tondulu pulisele kene,
ung anju-yandu nimba panjipa mi lirim ungma kene,
Moses-ni ung-mani sirim ung-manima kene,
Pulu Yili popu toku kape ningí kupulanumele

kene,
 ‘Enini-kene i-sipu i-sipu tembu.’ nimba,
 nimba panjurum ungma kepe,
 ima pali eninga.

⁵ Kumbi-lepa anda-kolepa yi-aulima Isrel-yambuma eningako.

Pulu Yili-ni ‘Enini molupa konjumba yi te liipu mundumbu.’ nimba makó turum yi-nuim Kraisele mana-yi molumbandu anda-kolepalima-ni yandupa kalku liiring yambu te-ni yi-nuim Kraisele yu mirim kilia yunu eninga talapena suku mulurumko.

Yu mélema pali nokupa molemú Pulu Yili.
 Yu taki-taki kape nimbu enembu naa kolupu bi
 paka tunjamili.
 Aku-sipa tipili.

⁶ „Anda-kolepa yi, Isrele-ni kalupa liirim yambu nanga anginipili mare pulele Pulu Yili liiku bulu silimeláliinga sika Isrel-yambuma naa molemeláliinga „na enini kanupu kondu telemáliinga-pe,“ aku-sipu nikerale ‘Pulu Yili-ni Isrel-yambuma-kene “Tembu.” nimba, nimba panjurum ungele kamu mania pumu.’ nimbu naa niker. „Pulu Yili-ni “Tembu.” nimba, nimba panjurum ung akili Isrel-yambu sikamanga ungele, akiliinga yunga ungele sika kamu mania naa pumu. We pelemú.

⁷ “Eprayam-ni kalupa liirim yambuma pali Pulu Yili-nga kangambulama molemele.” kapula naa-ko nimulú. Ui Pulu Yili-ni Eprayam-ndu aku-sipa nimba kene nimba mele:
 “Aisak-ni kalupa liimba yambuma mindi bi leku

‘Eprayam-ni kalupa liirim yambuma.’ ningí.”

nirim.

Ui-Pulu-Pulu 21:12

⁸ Ung akiliinga pulele i-sipa mele: “Oliu Eprayam-ni kalupa liirim-ma Pulu Yili-nga kangambulama molemulu.” kapula naa ningí. Pulu Yili-ni Eprayam-ndu ‘Yambuma-kene tembu.’ nimba, nimba panjurum ungele ‘Sika’ niku tondulu munduku piliilimili yambuma mindi, Pulu Yili-ni ‘Eprayam-nga kangambulama.’ nimba kanolemú.

⁹ Pulu Yili-ni “Tembu.” nimba, nimba panjurum ungele i-sipa mele: “Ena ‘wendu ombá.’ nikerale wendu ombá kene kelepu yandu ombú kene ‘nunga emena, Sera-ni kang te memba.” nirim.

¹⁰ Akili mindi mólu. Ulu te wasieko i-sipa mele: ‘Eprayam-nga málu Aisak-nga min, Repeka-ni mirim kangselenga lapa tiluele mindi, akili oliunga anda-kolepa Aisak kanili.

¹¹⁻¹² Akili sika akiliinga-pe kang olu-pakilem-sele ui naa mipili, ui ulu kis kaíma naa piliikulü teangli kepe Pulu Yili-ni Repeka-ndu nimba mele: “Kang komale-ni kang akelealinga kongun kendemande tenjimba.” nirim. Pulu Yili-ni yunu taki-taki piliipa ‘wendu upili.’ nimba makó tolemú mele piliipa kene aku nirim. Kangsele-ni ulu tiringli mele kanupa naa apurupa, yunu yunga numanale-ni mindi piliipa makó topa kene aku-sipa nirim.

¹³ Aku-sipa Pulu Yili-nga bukna ung te molemú, akili i-sipa mele:

‘Pulu Yili-ni nimba mele:’

“Jekop numanu monjupu , ‘Nanga yili mulupili.’
 niliu,
 akiliinga-pe Iso kanupu kis piliipu
 , ‘Tiluna naa molambili.’ , niliu.” nirim.
Mellekai 1:2-3
 nimba bukna molemú.

¹⁴ Pulu Yili-ni aku-sipa tirim ulelenga oliuni nambulka nimulúye? “Pulu Yili-ni aku-sipa tirim mele lawa tepe, tepe kis-sirim.” nimulúye?
 Akili aimá kapula mólu. Yu-ni tepe kis naa sirim.

¹⁵ Ulu akiliinga Pulu Yili-ni Moses-ndu nimba mele:

“Nani nanu
 yambu te ,tepa kis-simba kene kanupuli-
 inga,
 ‘Kondu kolupu ‘Mindili naa nupili.’
 nimbú.’
 nimbu piliimbu yambale
 kondu kolupu ‘Mindili naa nupili.’
 nimbú.

Nani nanu
 yambu te ,buni pemba kene kanupuli-
 inga,
 ‘Kondu kolupu liipu tapunjumbu.’
 nimbu piliimbu yambale
 kondu kolupu liipu tapunjumbu.”
Wendu Uríng 33:19

nirim.

¹⁶ Akiliinga, yambu te-ni ‘Pulu Yili-ni na ‘yunga yambale’ nimba makó topili.’ nimbu piliimáliinga Pulu Yili-ni ‘yunga’ nimba makó naa tolemú. Mola yambu te-ni ‘Na makó topili.’ nimba kene mindili sipa ulu telemú akuma

kanupa makó naako tolemú. Pulu Yili-ni yununu, yunga kondu kolemú akili-ni mindi aku telemú.

¹⁷ Ulu akiliinga Pulu Yili-ni ‚Moses-nga kerina, Isip yi nuim kingelendu nirim ungele Pulu Yili-ni bukna molemú akili i-sipa mele:

“ ‘Nu-kene tembu mele yambuma-ni kanukulilinga

nanga tondulale kanangi.

Nanga bili ola mulupili temanele

ma-koleamanga pali toku molangi.’ nimbu

‘Nu Isip-yambumanga yi nuim kingele molani.’ nirindu.” *Wendu Uring 9:16*

nirim.

¹⁸ Akiliinga, ‚ekupu oliu piliilimulu:’ ‘Pulu Yili-ni ‚Yambu te kondu kolumbu.’ nimba piliilimú yambale sika kondu kolemú. ‘ ‘Nanga ungele naa piliipa kara pupa mulupili.’ nimbú.’ nimba piliilimú yambale sika aku-sipa molemú.’ ‘nimbu piliilimulu.’

¹⁹ Akiliinga, ekupu eni yambumanga te-ni na walsipa piliipa kene nimba mele: “‘Pulu Yili-ni aku telemú, lem oliu ulu-kisma telemulu mele kanupa kene oliu nambimuna ‚Teku kisislimele.’ nilimúye? Pulu Yili-ni numanale-ni piliipa ‚Tembu.’ nimba piliilimú mele nae-ni manda ‚Mólu.’ nimbáye?” nilka.

²⁰ ‚Aku nilkako,’ akiliinga-pe mana-yambu nae-ni Pulu Yili-ni ulu telemúmanga “‘Teku kisiskenu.” nimba ung-mura simbaye? Yambu te-ni méle te tepa mimi temba kene méle kanili-

ni yambalendu “Na nambimuna aku-sikunu tekunu mimi tekenuye?” nimbá kene kapulaye?

²¹ Ma-ni mingi tepa mimi telemú yi te-ni mingi tale tepa mimi tepa kene ulu auli te wendu ombá kene kongun simbandu mingi kaí te tepa mimi tepa, we-enamanga kongun-mingi te tepa, aku telemále kapula naa telemúye? „Akili yunga numanale-ni piliipa telemú.„

²² Aku lem Pulu Yili-ni aku-sipa kapula naa tembaye? Pulu Yili-ni ‘Nanga arerembi koliu mele mokeringa wendu upili. Nanga tondu-lale kanangi.’ nimba, méle ‘Tepu kis-simbu.’ nimba piliilimú mélema tepa kis-simba enale wendu ombá kene tembandu ena pulele we lipili mundupa kelelemú akili kapula mólyue?

²³ „Aku temba nikeralé, ‘Yunga talang puliele kene tondulale kene kanuku, yunga molupa kun-juli ulele kanangi.’ nimba mélema penga lepa konjupa yunga talang púlina lembama kórungau-i tepa mimi tepa nusunjurum méle akuma yu kondu kolumba mélema temba kene kapula mólyue?

²⁴ ‘Mélema kondu kolumbandu temba mélema.’ nikeralé akuma oliu mana-yambu Pulu Yili-ni makó turum yambuma. Oliu Juda-yambumanga mare mendepulu mólu. We-yambu-lupamanga mare wasie.

²⁵ Akilindu Pulu Yili-ni ui nirim mele Osia-ni bukna turum molemú akili i-sipa mele:

“Nanga yambu naa muluring yambuma
‘Enini nanga yambuma.’ nimbú.
Yambu na numanu naa munjurunduma

‘Na numanu monjiliu yambuma.’
nimbú.”

Osia 2:23

nirim.

²⁶ “Kolea tengā ‘Enini nanga yambuma mólu.’
nirindu kolea akuna
‘Kona molupa mindi puli ulu-pulele
pelemú Pulu Yili-nga kangambulama.’
nimbú.”

Osia 1:10

nirimko.

²⁷ Asaya-ni Isrel-yambuma muluring mele piliipa
kene nimba mele:
‘Isrel-yambuma ,sika pulele molemeláliinga-pe,
numú-kusa kéluna okea mele kapula
molkemelanje ,kepe
wema pali kulungí kene,
Pulu Yili-ni aimā koltale mindi tepa liimba
kene
eninga koleana alsuku puku ,kapula,
mulungi.

²⁸ Yawe-ni mana-yambumanga kotele
we-we sipa piliipaliinga
eninga ulu telemelamanga sumbi-sipa
kamu pundu topa mindili simba ,ak-
iliinga,
aku-sipa Isrel-yambuma koltale mindi
tepa liimba.’

Asaya 10:22-23

nirim.

²⁹ Ui Asaya-ni nirim mele aku-sipa wendu urum
kanili:

‘Pulu Yi, Aima Tonduluma Pali Pelemú Auliele-
ni
oliu pali topa konjupa
oliunga yambu mare ‘we kona molku

yandupa yambuma kalku liangi.' naa
 nilkanje
 kolea-auli Sodom kene Gomora-selenga
 yambuma turum pali kuluring
 te kona naa muluring mele
 oliu aku-sipu te kona aimaa naa molkumula.'

Asaya 1:9

nirim.

9:30-10:21 Isrel-Yambuma-ni 'Yesos Oliu Tepa Liimba Urum.' Niku Tondulu Munduku Naa Piliiring Ung Te

9:30-33 Isrel-Yambuma-ni 'Pulu Yili-ni Oliu We Tepa Liimba.' Niku Tondulu Munduku Naa Piliiringeliinga Pulu Yili-ni Enini 'Yambu Sumbi-Nilima' Nimba Naa Kanurum Ung Te

³⁰ Aku lem ekupu oliu-ni nambulka nimulúye? „I-sipu nimulú:“ Isrel-yambu naa molemele yambu-lupama-ni ‘yambu sumbi-nílima molamili.’ niku mindili siku uluma naa teku muluring yambu akuma Pulu Yili-ni ‘yambu sumbi-nílima’ nimba kanurum. Pulu Yili-ni ungele ‘Sika’ niku tondulu munduku piliiringeliinga mindi Pulu Yili-ni ‘enini yambu sumbi-nílima.’ nimba kanurum.

³¹ Akiliinga-pe „Pulu Yili-ni ‘nanga’ nimba makó turum, Isrel-yambuma-ni ‘Oliu Pulu Yili-ni ‘yambu sumbi-nílima’ nimba kanomba ungmani te kanupu teamili.’ niku molku kene „te naa lirim-na, koruku kiliring.

³² Nambimuna yambu sumbi-nílima naa muluringiye? Enini Pulu Yili-ni ungma ‘Sika’ niku tondulu munduku naa piliiring akiliinga enini

yambu sumbi-nílima naa muluring. Eni-enini "mindili sipu ulu-kaíma temulú kene Pulu Yili-ni oliu 'yambu sumbi-nílima' nimba kanomba." niku piliiringeliinga „Pulu Yili-ni 'enini yambu sumbi-nílima' nimba naa kanurum.. 'Yambu singa tonjulemú ku' akili-ni enini topa mania mundurum.

³³ „Ku akilindu, Pulu Yili-nga bukna „Asaya-ni turum, ung te molemú, akili i-sipa mele:

'Piliai. Yambuma singa tonjulemú ku te,
akili-ni yambuma topa mania mundumba
kuli,
na-ni Mulú-Sayon olakundu lipili nusu-
rundu.

Ku kanili molemú yili
'Yu sika „Pulu Yili-ni 'Oliu nokupa kun-
jupili.' nimba
liipa mundurum yi-nuim Kraisele.'
niku
tondulu munduku piliingí yambuma-
ni
,yu-ni sika liipa tapunjumbaliinga,
penga 'Yu gólu tokum.' niku
numanu kis panjingí kupulanum te
naa lemba.'
nimba bukna molemú. *ekendu Asaya 8:14,*
ekendu Asaya 28:16

10

*10:1-15 Pulu Yili-ni Ulu Tirimumanga Pulele
Isrel-Yambuma-ni Naa Piliiring Ung Te (9:30-10:21
pali kanui)*

¹ Angmene, 'Nanga pulu lelemú Isrel-yambuma mindili nolkemela kupulanum-na wendu oku, yu-kene wasie molku kunjingí kupulanum-na pangí.' nimbu piliipu ,na Poll-ni, Pulu Yili-kene taki-taki popu topu mawa tepu moliu.

² Enini Pulu Yili-ni "Teai." nilimú uluma 'Tondulu mundupu teamili.' niku telemele mele na kanupu kapula nimbu simbu akiliinga-pe Pulu Yili-ni kanupa kaí piliilimú uluma naa piliiku konjulemele akiliinga ,aku-sipu Pulu Yili-kene mawa tepu moliu..

³ Pulu Yili-ni 'yambu sumbi-nílima.' nimba kanolemú mele naa piliiku, eni-enini piliiku 'I-sipu temulú kene yambu sumbi-nílima molo-mulú.' niku piliiku tiring. Akiliinga 'Pulu Yili-ni enini 'yambu sumbi-nílima' nimba kanolemú ulele teamili.' naa niring.

⁴ Krais-ni 'Yambuma' 'Na sika tepa liipa, mindili nolkemela kupulanum-na wendu liil-imú.' niku, tondulu munduku piliilimili yambuma pali Pulu Yili-ni 'yambu sumbi-nílima' nimba kanupili.' nimba 'Moses-ni Pulu Yilinga, ung-mani 'sirim-ma,nga tondulale Krais-ni 'mania pupili.' nirim kanili.

5 Moses-ni sirim ung-mania piliiku liiku tingí yambuma Pulu Yili-ni 'yambu sumbi-nílima' nimba kanomba mele Moses-ni bukna topa kene nimba mele:

molku konjuku mindi pungí.” *LLipai 18:5*

nirim.

⁶ Akiliingga-pe ‘Yesos Krais, sika „nanga nimba tinjirim.” niku tondulu munduku piliilim-iláliinga Pulu Yili-ni ‘yambu sumbi-nílima.’ nimba kanombaliinga ung te i-sipa molemú: “Eni-enini numanale-ni piliikuliinga,

‘Nae-ni (‘Krais mana-mania liipu membu wambu.’

nimba) mulú-koleana ola pumbaye?’ ni naa niai.” *Ung-Manima 30:12*

nimba ung te aku-sipa molemú.

⁷ Mola i-siku ningí:

“ ‘Nae-ni (Krais alsupa kululi koleana wendu liipa memba ombándu) yambu kulúlima pulimelé koleana mania pumbaye?’ ni naa niai.” *Ung-Manima 30:13*

nimba molemú.

⁸ ‘Aku-sipa ungele kapula mólu. Pulu Yili-ni yambu sumbi-nílima nimba kanolemáliinga, ungele nambulka nimba molemúye? I-sipa nilimú:

“Ungele eni-kene nondupa molemú.

Eninga kerina molupa numanuna pelemú.” *Ung-Manima 30:14*

nilimú. Ung nirim akili ‘Yi-Nuim Kraisele, sika ‘oliunga tepa liili yili.’ nimbu tondulu mundupu piliilimulu ungele oliu-ni andupu nimbu silimulu ung kanili. Akili i-sipa mele:

⁹ Eni sumbi-siku “Yesos yu „nanga, Auliele.” niku siku, eninga numanuna ‘Yu kulturum kene

Pulu Yili-ni yu ónu-koleana topa makinjirim.' niku tondulu munduku piliingí kene Pulu Yili-ni tepa liipa eni mindili nolkemela kupulanum-na wendu liipa, yu-kene wasie molku kunjingí kupulanum-na liipa monjumba.

10 Numanale-ni 'Yesos sika nanga nimba kulinjurum kene Pulu Yili-ni sika yu topa makinjirim. Yu nanga Auliele.' niku, tondulu munduku piliilimili yambuma aku-siku piliilimiláliinga Pulu Yili-ni eni kanupa kene, eninga ulu-pulu-kísima mundupa kelepa eni 'yambu sumbi-nílima.' nimba we kanolemú. Numanale-ni niku piliilimili mele 'Yambuma piliangi.' niku kerale-ni niku silimeláliinga Pulu Yili-ni eni tepa liipa mindili nolkemela kupulanum-na wendu liipa yu-kene molku kunjingí kupulanum-na liipa monjulemú.

11 Aku-sipa ung te Pulu Yili-nga bukna molemú, akili i-sipa mele:

'Yu sika ,tepa liimba.' niku
tondulu munduku piliilimili yambuma-
ni
,yu-ni sika tepa liimbaliingga,
pe 'Yu gólu tokum.' niku
numanu kis panjingí kupulanum te
naa lemba.' *Asaya 28:16*

nilimú.

12 Bukna 'tondulu munduku piliilimili yambuma' nilimú akili Juda-yambumandu mindi naa nilimú. Juda-yambuma naa molemele yambulupamandu kepe pali nilimú. Yi-auli tiluele oliunga pali Yi-Auliele akiliinga oliu pali tilusipa nokulemú. Auliele yu walsiku 'Na liiku

tapunjui.’ niku mawa telemele yambuma pali lakupa tepa konjulimú.

13 “Auliele bi leku walsiku

‘Tekunu lii.’ niku, mawa telemele yambuma pali

yu sika tepa liipa

mindili nolkemela kupulanum-na
wendu liipa

yu-kene wasie molku kunjingí
kupulanum-na

liipa monjumba.”

Joel 2:32

akiliinga oliu pali tilu-sipa nokulemú.

14 Aku lem ‘Yu sika. ‘Yunu-ni sika tepa liipa mindili nolkemela kupulanum-na wendu liimba.’’ niku tondulu munduku naa piliikuliinga “Tekunu lii.” niku nambi-siku yu walsingíye? Yu-ni eninga nimba tinjirim, yu molemú mele temanele naa piliiku kene ‘Yunu-ni tepa liimba.’ niku nambi-siku tondulu munduku piliingíye? Yambu te-ni yu-ni eninga nimba tinjirim, yu molemú mele nimba naa simba kene enini nambi-siku piliingíye?

15 “Ungele niku si-pai!” nimba liipa naa mundumba kene enini nambi-siku ungele puku niku singíye? Aku-sipa Pulu Yili-nga bukna ung te molemú, akili i-sipa mele:

“Yambuma ung-kaiéle niku singíndu

kimbu kambiliku olemele yambuma

yambu aimá kaíma.”

Asaya 52:7

nilimú.

10:16-21 Isrel-Yambuma-ni Pulu Yili-nga Temani Kaiéle Piliiku Naa Liiring Ung Te (9:30-10:21 pali kanui)

16 Akiliinga-pe Isrel-yambu mare temani-kaiéle piliiku naa liiring. Akiliinga Asaya-ni nimba mele:

“Auliele, nunga ung andupu nimbu sirimulele namelé-ni ‘Sika’ niku tondulu munduku piliiringiye?” *Asaya 53:1*

nirim.

17 Akiliinga, Pulu Yili-nga ung niku silimele piliilimili ulu akili-ni yambuma-ni ‘Krais’ sika. „Yuni sika na tepa liipa mindili nolka kupulanumna wendu liimba.” niku tondulu munduku piliilimili kupulanumele akisinjilimú. Ung niku silimele piliilimili akili Krais-nga ungele.

18 Akiliinga-pe na-ni walsipu kene: ‘Isrel-yambuma enini „ung ili, naa piliiringiye?’ nimbu walsiker. Mólu, „aku naa niker“. Enini aimá sika piliiring. „Akili Pulu Yili-nga bukna ung te molemú:„

“Kerina niring ungma yambu muluring
ma-koleamanga pali wendu ombo purum.

Eninga ungma koleamanga pali piliiring.”
Konana 19:4

„ung te aku-sipa molemú..”

19 Alsupu ung te walsipu kene: ‘Isrel-yambuma ung ilinga pulele naa piliiringiye?’ nimbu wal-siker. Mólu. Aima sika piliiring. Moses-ni ‘Isrel-yambumandu Pulu Yili-nga, ung te nirimele ui niambu:

„Pulu Yili-ni eninindu nimba mele;„
„Yambu-talape bi naa mulúlima.

„niku kanolemele, yambuma „tepu kon-jumbu kene,
molku kunjingéliinga kanuku kene

eni Isrel-yambuma-ni
 yambu kanuma-kene numanu kis
 panjiku
 ‘Enini maluya. Oliu aku-sipa tepe
 kunjupili kilia
 Pulu Yili-nga ungele piliipu
 yu liipu bulu naa samili.’ niangi.’
 nimbú.

‘Eni Isrel-yambuma-ni,
 ‘Yambu-talape numanu naa pili
 molku kis-silimele yambuma.’
 ‘niku kanolemele, yambuma
 na Pulu Yili-ni liipu tapunjumbu kene
 molku kunjingéliinga kanuku kene
 na-ni ‘eni Isrel-yambuma-ni akuma
 kanuku
 arerembi kolku,
 ‘Oliu aku-sipa tinjipli yunu molemúna
 pamili.’
 niangi.’ nimbú.” *Ung-Manima 32:21*

nirim.

²⁰ „Sika Isrel-yambuma-ni ‘Oliu mendepulu
 Pulu Yili-nga yambuma molemulu.’ niku
 piliiringeliinga-pe, Asaya-ni kepe aku-sipa, Isrel-
 yambuma, pipili naa kolupa mundu-mong naa
 tenjipa kene ‘Pulu Yili-nga’ ung te ‘Isrel-
 yambu-talape ulsukundu yambumandu, sumbi-
 sipa nimba mele:

“Na ‘korupu kanamili.’ naa niring yambuma-ni
 na kanuku liiring.

Na ung te walsiku naa piliiring yambuma
 ‘Na kanangi.’ nimbu enini muluringna

ombu mokeringa mulurundu.” *Asaya
65:1*

nirim.

²¹ Isrel-yambumandu Asaya-ni „Pulu Yili-nga, ung te wasie nimba mele:

“Nanga ungele naa piliiku liiku,
kara pulimelé yambumandu
na-ni taki-taki “Wangi.” nimbu
kórunga-ui kepe ekupu yandupa kepe
kanglupu liimbu tepu angiliu.” *Asaya
65:2*

nirim.

11

*11:1-10 Pulu Yili-ni Isrel-Yambu Koltale We
Muluringima Kondu Kulurum Ung Te*

¹ Akiliinga na-ni „eni, walsiker: Pulu Yili-ni yunga Isrel-yambuma liipa bulu sipa mundupa kilirimuye? Aima mólu! Na „Poll, Isrel-yi te-ko, Eprayam-ni kalupa liirim yi te, na Benjamen-na yambu-talapeliinga yi te. „Na liipa bulu sipa mundupa naa kilirim kanili.„

² Pulu Yili-ni yunga yambu penga mulungí mele ui piliirim yambu kanuma mundupa naa kilirim. „Pulu Yili-ni “Ninjui!” nimba ung nimba sirimuma piliipa yambuma nimba sirim yi, Illaija-ni tirim mele temani Pulu Yili-nga bukna molemále eni naa piliilimiliye? Illaija-ni Isrel-yambuma-ni teku kis-siring mele Pulu Yili-ndu tondulu mundupa nimba sipa kene nimba mele:

³ “Auliele, nuni “Ninjai!” nikunu ung niku silluma

piliiku anduku niku silimele yima toku
 konjuku,
 nu popu toku kalemele poluma
 toku bulsuku teku kis-siring.
 Ekupu na tiluele mindi „nunga yi, moliále
 toku kunjingí tekemeleko.” *King*
Kumbi-Lepama 19:10,14

nirim kanili.

⁴ Akiliinga-pe Pulu Yili-ni yundu pundu topa
 nambulka nirimye? Yu-ni nimba mele:
 “Yambu sepen tausen molemele akuma
 na-ni nokulialiinga enini ‘oliu nokulemú
 pulu-yili’
 niku gólu tuli Bele-nga kumbi-kerina
 tamalu peku popu naa tolemele.”

nirim. *King Kumbi-Lepama 19:18.*

⁵ Aku-sipako ekupu kepe Pulu Yili-ni „Isrel-
 yambu koltale we kondu kolupa ‘nanga
 yambuma molangi.’ nimba makó turum-na
 molemele.

⁶ Penga yu-ni yunu enini we kondu kolupa kene
 ‘Yunga yambuma molangi.’ nim lem eninga
 kongun telkemelaliinga ulu te naa telka. Enini
 kongun tingéliingga yu-ni kanupa kene ‘Nanga
 yambuma molangi.’ nim lem yu-ni yambuma we
 kondu kolupa kene, ‘Nanga yambuma molangi.’
 nilimú we kondu kululi ulu akili sika we kondu
 kululi ulele mólu.

⁷ Aku lem ekupu oliu-ni nambulka nimulúye?
 Isrel-yambuma-ni „Pulu Yili-kene kapula-kapula
 molku yu-ni enini ‘yambu sumbi-nílima.’ nimba
 kanomba ulele, ‘Aima liamiliya!’ niku kongun
 mindili siku tiring akiliinga-pe naa liiring akili

„Pulu Yili-ni yunu numanale-ni piliipa, makó turum yambuma liiring. We-Isrel-yambuma numanu pipi sirimeliinga Pulu Yili-nga ungele pililingí kupulanum te naa lirim.

⁸ Aku-sipa Pulu Yili-nga bukna ung te turing molemú, akili i-sipa mele:

“Pulu Yili-ni enini

‘numanu naa pili yambuma mele molku,
mongale-ni mélema naa kanuku,
kumele-ni ungma naa piliangi.’ nirim
akili
pe ekupu kepe yandupa-yandupa
aku-siku-mele molemele.” *Ung-Manima
29:4, Asaya 29:10*

nimba molemú.

⁹ „Yambu kanuma Depit-ni ‘Yunga ele-túma molangi.’ nirim mele mulungí. Depit-ni ‘yunga ele-túma mulungí mele, ung te i-sipa nimba mele:

“Eninga langi noku mulungí koleale
kera mamili angnigli koleale mele lepa,
yambu tepa singa tonjulemú méle
aku-sipa-mele te lepa,
enini teku kis-silimelaliinga
pundu topa buni simba méle te lipili.

¹⁰ Eninga monguma-ni ‘mélema naa kanangi.’
nimba pipi sipa, súmbulu topa,
taki-taki enini buni auli-teku
mingéliinga
eninga buluma langupa olkundu sukundu
upili
molku mindi pang.” *Konana 69:22-23*
nirim.

*11:11-24 Pulu Yili-ni Yambu-Talape Lupama
'Nanga Yambuma Molangi.' Nirim Ung Te*

¹¹ Akiliinga na ung te wasie walsekerko: „Isrel-yambuma, molku kis-siring kene kamu molku kis-siringiye? Aima mólu! Isrel-yambuma Pulu Yili-kene teku kis-siku liiku bulu siringeliinga Pulu Yili-ni yambu-lupamandu tepa liipa ‘Mindili nolkemela kupulanum-na wendu oku, na-kene wasie molku kunjingí kupulanum-na pangí.’ nimba liipa munjurum. ‘Na yambu-lupama tepu liimbu kene Isrel-yambuma kanuku kene numanu kis panjiku ‘oliu yu-kene kapula-kapula molkumulanje kapula.’ niangi.’ nimba aku tirim.

¹² Akiliinga-pe Isrel-yambuma-ni Pulu Yili-kene teku kis-siku liiku bulu siringeliinga Pulu Yili-ni ma-koleana pali yambuma aimá tepe kunjurum, Isrel-yambuma-ni Pulu Yili-nga ulu kaíma munduku kiliringeliinga yambu-lupama-kene ulu kaíma tirim. Aku lem Isrel-yambuma Pulu Yili molemúna kelku oku yunga talapena sukundu mulungí kene yambuma-kene pali ulu kaí pulele olandupa-olandupa temba.

¹³⁻¹⁴ Eni Isrel-yambuma naa molku yambu-lupa molemelema, na-ni ekupu enindu niker. Na yambu-lupamanga nimba Krais-ni liipa mundurum yili moliáliinga yambu-lupama, ung-kaiéle, nimbu silsiliipu anduliu mele ‘Nanga Isrel-yambuma-ni kanukuliingga “Enini maluya.” niku kum panjiku kene mindili nolkemela kupulanum-na wendu oku Pulu Yili-kene wasie molku kunjingí kupulanum-na pangí.’ nimbu Yesos-ni na ‘yambu-lupamanga’ nimba liipa

mundunjurum yili moliu mele yambuma pali nimbu silsiliipu anduliu.

15 Pulu Yili-ni Isrel-yambumandu “Naa oku anju pai.” nirim kilia mana-yambuma pali yu molemúna sukundu puku kona molku konjuku mindi pungí kupulanumele wendu urum. Aku-sipa Isrel-yambuma kona molku kunjingí kupulanumele mania purumeliinga yambu-lupama kona molku kunjingí kupulanumele wendu urum kilia nanga Isrel-yambuma enini Pulu Yili-ni alsupa sukundu límu lem kululi ulu-pulele mania pupa kene molupa mindi puli ulu-pulele aimá kam-kamu wendu ombá.

16 Pllawa kalungíndu pllawa topele tolemeláliinga mare ui wendu liiku Pulu Yili popu toku silimele akili Pulu Yili-nga pllawa kake tiliele lelemú lem pllawa we lelemúma pali kepe Pulu Yili-nga pllawa kake tílima lelemúko. Unji tengá pulkanuma Pulu Yili-nga kake tílima lem unjele pali Pulu Yili-nga unji kake tilieleko.

17-18 Unji-ollip kaí puniena angiliimáliinga pola mare Pulu Yili-ni langupa wendu mundupa kene, eni yambu-lupama taena unji-ollip kis angiliimáliinga polama mele muluringeliinga pola mare langupa unji-ollip kaiéliinga li-ipa waka-maka tepa suku panjurumeliinga eni ‘Unji kaiéliinga pola mandupa, oliu olandupa molemulu.’ niku numanale-ni naa pilai. Pola kaíma kene unji kaiéliinga langí nurum langima eni-kene wasie nolemeléliinga eni ‘Unji kaiéliinga pola mandupa, oliu olandupa molemulu.’ niku numanale-ni naa pilai. Aku-siku niku piliiring lem i-siku pilai: ‘Eni unji

polama-ni unjeliinga pulkanuma langi naa silimele. Unjeliinga pulkanuma-ni eni polama langi silimú.' niku piliai.

¹⁹ Akiliinga-pe penga eni „Isrel-yambu naa molemelema-ni, niku mele: ‚Pulu Yili-ni ‘Oliu pola kísima liipu unji kaiéliinga panjambu.’ nimba unji kaiéliinga pola mare langupa wendu mundurum.” ningí.

²⁰ Aku sikako. Akiliinga-pe unji kaiéliinga pola langupa wendu mundurum akuma-ni „Pulu Yili-ni ‘Enini nokupa kunjupili.’ nimba makó turum yi-nuim Kraisele ‘Yu sika urum.’ niku, tondulu munduku naa piliiringeliinga Pulu Yili yu-ni enini langupa wendu mundurum; eni unji kiselenga polama eni „Yu sika urum.” niku, tondulu munduku piliilimiláilinga aku-siku angiliiku konjulemele. Aku sika akiliinga-pe ‘Oliu kaí.’ niku eninga bi paka naa toku kara puku naa molai. Mundu-mong teku piliiku kongnjiku molai.

²¹ Pulu Yili-ni unji kaiéliinga polama „kondu naa kolupa, we angiliipili mundupa naa kelepa, langupa wendu mundurumeliinga eni kepe aku-sipa-mele we angiliipili mundupa naa kelemba akiliinga kara puku naa molai.

²² Ili numanale-ni piliiku molai: Pulu Yili-ni yambuma-kene ulu kaíma tepa, mindili silimú uluma tepa, wasie-nale telemú. Yu munduku kiliring yambuma mindili sirim, akiliinga-pe eni yu kanupa kaí piliipa kene eni tepa konjumba uluma teku mulúngi lem yu-ni eni-kene ulu kaíma tirim mele akili sika aku-sipa temba. Aku

naa tíngi lem eni langupa wendu mundumbako.

²³ Pe unji-pola ui langupa wendu mundurumuma numanu topele toku alsuku , 'Yi-nuim Kraisele yu sika urum.' niku, tondulu munduku pilíngi lem unji langurumuna alsupa topa monjumba. Pulu Yili-ni pola kanuma aku-sipa manda temba.

²⁴ Eni piliilimili, eni taena unji-ollip kíselenga polama Pulu Yili-ni langupa unji-ollip kaí punieno bo topa nukurum, kanili eninga unjele mólu, unji akiliinga eni munjurum. 'Aku-sipamele kapula naa temba.' niku naa telemele kanili. Aku tirim kene kapula urum lem unji kaiéle yunga polama alsupa liipa topa monjumba kene aima kapula naa angiliimbaye?

11:25-32 Pulu Yili-ni Yunga Kondu Kululi Ulu-Pulele 'Yambuma Pali Kanangi.' Nimba Tirim Ung Te Kene Pulu Yili-ni Isrel-Yambuma Pali 'Mindili Naa Nangi.' Nimba Tepa Liimba Ung Te Kene (11:33-36 wasie)

²⁵ Angmene, Pulu Yili-nga ung-pulu te ui mo topa pirimele eni naa piliingí kene kapula naa temba. 'Eni 'Oliu piliipa kungnjuli yambuma molupu ungma pali piliilimulu.' niku naa piliangi.' nimbu ung-pulu mo topa pirim kanili piliangi nimbu sambu. Akili i-sipa mele: Isrel-yambuma-ni pali Pulu Yili-nga ungele 'Sika' niku piliiku liingí kupulanumele kam-kamu pipi naa silimú. Pulu Yili-ni yambu-lupa makó turum yambuma pali yunga talapena sukundusukundu olemele kene mindi Isrel-yambumanga numanuma isili-ui pipi silimú.

26 Yambu-lupama Pulu Yili-nga talapena sukundu oku pora singí kene Pulu Yili-ni yunga Isrel-yambuma pali tepa liipa mindili nolkemela kupulanum-na wendu liipa yu-kene wasie molku kunjingí kupulanum-na liipa monjumba. „Pulu Yili-nga, bukna ung te aku-sipa nimba molemú, akili i-sipa mele:

‘Pulu Yi Yawe-ni nimba mele:’

“Isrel-yambuma kam-kamu molku kis naa sangi.” nimba

tepa liimba yili Jerusallem molupa kene ombá.

Yi kanili-ni Jekop-ni kalupa liirim yambu-talapele

Pulu Yili-nga ungele naa piliiku
liiku bulu siku molemele mele
‘munduku kelku
numanu topele tangi.’ nimba tepa liimba.

27 Na-ni ‘eninga ulu-pulu-kísima mania pupili.’

nimbü enaliinga aku-sipu ung akili
nimbu panjipu mi lembu.” „nirim,”

nimba molemú. *Asaya 59:20-21, 27:9, Jeremaya 31:33-34*

28-29 Pulu Yili-ni yambu te-ndu “Yu nanga yambale mulupili.” nimba makó topa kene alsupa numanu topele naa tolemú. “Yu tepu konjumbu.” nimba panjilimú ungma numanu topele naa topa enimbu naa kolulimú akiliinga Isrel-yambuma-ni „Yesos-nga, temani-kaiéle naa piliiku bulu siringeliinga Pulu Yili Isrel-yambuma kene ele-tu molemele akiliinga eni yambu-lupama tepa liipa Pulu Yili-nga yambuma mulungí kupulanumele akisinjirim. Akiliinga-pe

Pulu Yili-ni Isrel-yambumanga kumbi-lepa anda-kolepalima numanu monjupa ‘Enini kałku liingí yambuma ‘nanga yambuma molangi.’ nimbu.’ nimba makó turum mele piliipaliinga ekupu Isrel-yambuma numanu monjupa molemú.

³⁰ Eni yambu-lupama-ni ui Pulu Yili-ni “Teai.” nirim mele akili piliiku liiku naa teku liiku su siring akiliingga-pe Isrel-yambuma-ni Pulu Yili-ni “Teai.” nirim mele liiku su siringeliinga Pulu Yili-ni eni yambu-lupama we kondu kolemú.

³¹ Aku-sipako Pulu Yili eni yambu-lupama we kondu kolemáliingga Isrel-yambuma-ni Pulu Yilinga ung naa piliiku liiku su silimele. Akiliingga-pe we mólu. Pulu Yili yu-ni Isrel-yambuma we kondu kolumbako. Eni yambu-lupama Pulu Yili-ni we kondu kolemú mele aku-sipa yu-ni Isrel-yambuma kepe we kondu kolumbandu Isrel-yambuma enini yunga ungele liiku su silimeleko.

³² Yambuma pali Pulu Yili-ni ‘We kondu kolambu.’ nimba kene ‘Enini pali ui ung liiku su sangi.’ nirim.

*11:33-36 Poll-ni Pulu Yili Kape Nimba Bi Paka
Tunjurum Ung Te (11:25-32 wasie)*

33 Oliunga Pulu Yili aimá molupa konjulimú.

Yu molemú mele oliu-ni piliipu sundulimulu.

Muléle aimá olandupa lelemú oliu-ni

yu kapula manda naa lelemulu mele
aku-sipako

Pulu Yili yunga ulu-kaí telemúma kene

yunga numanale kene

yunga piliipa kungnjuliele kene

aimá pulele pelemú,

oliu-ni kapula piliipu naa liilimulu.

Konana 92:5

Yu numanale-ni piliipa nilimúmanga puluma

oliunga yambu te-ni aim a manda naa piliipu nilimulu;

yunu kupulanum pulimúma aim a kapula naa kanupu lenjilimulu.

Jop 5:9, 11:7, Konana 139:6

34 “Nae-ni Auliele-nga numanuna piliilimú mele piliilimúye?

Mola nae-ni ungma kene, uluma kene,
Auliele liipa ora simbaye?” *Asaya 40:13*

35 “Mola nae-ni ‘Yu-ni na méle pundu tupili kilia na-ni yu-kene elou teambili.’ nimba

yu méle te we sirimuye? „Yambu te mólu.”” *Jop 41:11*

36 Yu mélema pali tirim Pulu Yili;

yunu mélema pali tondulu sipa nokupa molemú;

mélema pali yunga mendepolu.

Ekupu kepe penga taki-taki kepe oliu-ni

‘Yu aim a olandupa yili. Yunga bili
mélemanga pali aim a olandupa molemú.’ nimbu

yunu kape nimbu

bili paka tonjulsiliipu mindi pamili.

Sikaaku-sipa tipili.

**12:1-15:13 Yi-Nuim Kraisele ‘Sika’
Niku Tondulu Munduku
Piliilimili Yambuma-ni Ulu Tingí
Mele Poll-ni Nimba Sirim Ungma**

12

12:1-2 Poll-ni “‘Pulu Yili Popu Tamili.’ Niku Eni-Enini Kona Molangi Kangi Pali Yu Sai.” Nirim Ung Te

¹ Akiliingga, angmene, na-ni enindu tondulu mundupu niker: “Pulu Yili-ni oliu kondu kolupa ‘Naa tambu.’ nilimáilinga ,yambuma-ni kung kene kera kene aima kake tilima Pulu Yili popu toku kalku siring yu-ni kanupa kaí piliipa liirim akili mele, eni ‘Pulu Yili popu tamili.’ niku enienini kona molangi kangi pali ulu-pulu-kis te naa pepa kake tipili yunu sangi.” nimbu mawa teker. ‘Pulu Yili kape nimbu yunga bili paka tunjamili.’ niku aku-siku teai.

² Aku teku kene eninga kangima-ni alsuku we-mana-yambumanga numanu piliiku uluma telemele mele manda leku naa teai. ‘Pulu Yili-ni oliu numanu konama sipili.’ niku topele toku numanu lupa piliiku ulu lupa teku molai. Aku-siku tingi lem eni Pulu Yili-ni ‘Ulu teangi.’ numanuna pililimú uluma manda piliingí. Ulu káima kene ulu yu kanupa numanu silimúma kene ulu sumbi-nílima kene manda piliingí.

12:3-8 Pulu Yili-ni Oliu Lupa-Lupa Tondulu Apurupa Silimúma-ni Yunga Kongun Teamili Ung Te

³ Pulu Yili-ni na we kondu kolupa kene nandu “Anduku yambuma nanga ungele niku si.” nirim-na na-ni enindu nimbu mele: “Eni lupa-lupa molemele mele kanili numanu siku bi mania mele mulupili molku kene ‘Oliu bi ola mele mulupili molemulu.’ niku naa piliai.” niker. Pulu Yili-ni eni kongun lupa-lupamanga

piliipa kungnjuli lupa-lupa sirim akuma-ni numanu piliiku konjuku eni lupa-lupa telemele tingí mele kanili apurai.

⁴ Oliunga kangina kimbu-ki mele angiliimúmani pali kongun lupa-lupa telemele. Kíli-ni kongun lupa tepa, mongale-ni lupa tepa, kumele-ni lupa tepa, kangieliinga mélema-ni aku-siku kongun lupa-lupa telemele mele

⁵ aku-sipu oliu yambu pulele molemulu akiliingga-pe oliu Krais-nga yambuma molemulumanga oliu kangi tiluele mele molupu kangi tilueliingga kimbu-ki mélema mele molemulu.

⁶ Pulu Yili-ni yunu ‘Oliu lupa-lupa kongun lupa-lupa teamili.’ nimba, piliipa kungnjúlima lupa-lupa moke tepa silimú kongun kanuma teamili.

Ung nimba sílieliingga piliipa kungnjuliele símu lem Pulu Yili-ni “Ninjai!” nimba ung nimba silimúma piliilimulu mele yambuma ungma nimbu samili. Yambu kanumanga te Pulu Yili, ‘Sika liipa tapunjilimú.’ nimba, auli-tepa tondulu mundupa piliilimú yambale-ni ung pulele tondulu mundupa nimba sipili. Mola yambu te Pulu Yili wallú-tepa mele mindi piliilimále-ni wallú tepa nimba sipili.

⁷ Yambu liipa tapunjuli piliipa kungnjuliele silimú lem yambuma liipa tapunjupili.

Ung-bo tunjuli piliipa kungnjuliele silimú lem akili liilimú yambale-ni ung-bo tunjupili.

⁸ ‘Bunima-ni yambuma topa mania naa mundupili. Numanu tondulu pupili molangi.’ nilimú piliipa kungnjuliele pelemú yambale-ni aku-sipa nipili.

Yambu lupama liipa tapunjumbandu kumoni silimú yambale-ni numanu tale tepa naa piliipa wewu-sipa ku-moni sipili.

Yambu lupamanga kongun nokulemú yambale-ni nokupa kunjupili.

Yambu mindili nolemelema kondu kolupa liipa tapunjilimú yambale-ni numanu sipa liipa tapunjupili.

12:9-21 Eninga Anginipilima Numanu Munjingí Ung Te

⁹ Yambu lupama, aima sika numanu monjuku konjai.

Ulu-pulu-kísma kanuku kis piliiku munduku kelku,

ulu-pulu kaíma mendepolu numanu monjuku tondulu munduku teku molai.

¹⁰ Eninga angenali numanu monjulemele akili mele Krais-nga yambuma anju-yandu numanu monjai.

Eninga yambu mare molku kunjingí eni molku kis-singí kene numanu pulele naa piliiku numanu kaí pípili yambu lupama kape niku molai.

¹¹ Ulu-kaíma tingíndu enembu naa kolku tondulu munduku teku, 'Yambuma-ni 'oliu Pulu Yili-nga Minéle kene wasie molemuluma' niku kanangi.' niku 'Yu oliu ambulupa mulupili.' niku molai. Auliele-nga kongunale tondulu munduku tenjai.

¹² 'Penga molupu konjumulú.' niku piliiku numanu sai.

Mindili singí kene arerembi naa kolku tákaniku molai.

Taki-taki Pulu Yili-kene popu toku ung niku molai.

¹³ Pulu Yili-nga yambu mare méle mólu tolemúma liiku tapunjuku méle mare sai.

Yambu kolea suluna yambu ponig mare ungí kene liiku tapunjuku "Wasie piamili wai." niangi.

¹⁴ Yambu mare-ni eni teku kis-singíma 'Pulu Yili-ni enini tepa konjupa liipa tapunjupili.' niku yunu mawa teai. Sika Pulu Yili mawa tenjiku kene 'Yambu kanuma tepa konjupa liipa tapunjupili' niai. 'Enini ,pundu topa, tepa kis-sipili.' niku mawa naa teai.

¹⁵ Yambu numanu singíma-kene enini numanu siku molai.

Yambu kola tingíma-kene kola teku molai.

¹⁶ Yambuma-kene numanu tiluna pupili uluma tilu-siku teku molai.

Eni kakera naa niku 'Yambu-aulima molemulu, we-yambuma-kene naa andupu molomulú.' naa niku, yambu bi naa mulúlima-kene numanu siku tiluna tapú-toku molai.

'Na bi aima ola molemú. Na aima piliipa kungnjuli pelemú yambale moliu.' naa niai.

¹⁷ Yambu mare-ni eni teku kis-singí kene enini anju teku kis naa sai.

Yambuma-ni pali kanuku kaí piliilimili uluma mindi piliiku teku molai.

¹⁸ Ele teku arerembi kululi ulu akuma numanu liiku munduku naa pilai. Taki-taki 'yambuma-kene pali táka-nimbu molamili.' niku numanu kimbu-siku piliiku molai.

¹⁹ Nanga pulu lelemú yambuma, yambu

mare-ni eni teku kis-singí kene enini pundu naa tai. ‘Pulu Yili-ni enini-kene arerembi kolumba.’ niku munduku kelai. Aku-sipa mele ‘Pulu Yili-nga, bukna ung te molemú, akili i-sipa mele:

‘Auliele-ni nimba mele:

“Teku kis-silimelaliinga pundu tuli kongunale
nanga kongunale mindi.

Teku kis-silimelaliinga na-ni nanu pundu
topu
mindili simbu.” nilimú.’ *Ung-Manima
32:35*

aku-sipa molemáliingga ‘eni-enini naa teai.’

²⁰ Aku-siku aimá naa teku kene ‘Pulu Yili-nga bukna nilimú mele teai. Akili-ni nimba mele’:

“Nunga ele-tu yambale engle-ni kolumba kene ga si.

‘No waka lekem.’ nimbá kene no kolkunu si.

Aku tiní kene nu-kene tepa kis-simba ulu kanuma
piliipa kene pipili kolumba.” *Ung-Tondulu Kelúma 25:21-22, Wendu Uring 23:4-5*

‘nilimú mele teai.’

²¹ Ulu-pulu-kísmani eni topa mania naa mundupili.

Eni ‘Ulu-pulu-kísma topu mania mundamili.’ niku kene ulu-pulu kaíma teai.

13

13:1-7 Poll-ni Nimba Mele: “Gapmanale-ni

“,Yambuma Teai!” Nimba, Ung-Mani Sipa Pan-jilimúma Piliiku Liiku Teku Molai.” Nirim Ung Te

¹ Yambuma pali gapmanale-ni nilimú mele piliiku liiku molai. Gapmanale we naa molemú. Pulu Yili-ni ‘Kolea nukupili.’ nimba makó tolemú-na molemáliinga aku-siku teku molangi. Koleamanga pali gapman molemelema Pulu Yili-ni makó topa ‘molangi.’ nilimú-na molemeláliinga aku-siku enini nilimele mele piliiku liiku molai.

² Akiliinga, “Gapmanaliinga ung naa pili-imulú.” nilimele yambuma-ni aku-siku “Pulu Yili-ni ‘teangi.’ nimba monjulemú yambumanga ungma naa piliimulú.” nilimele. Aku telemeláliinga eninga kotele wendu ombá.

³ Molku konjulemele yambuma nukuli yambuma-ni teku kis naa silimele. Teku kis-siku molemele yambuma mindi mundu-mong tenjamili. Gapmanale-ni enini mindi tepa kis-simba. ‘Nukuli-yambuma oliu-ni mundu-mong naa teamili. Eni oliu teku kis naa sangi.’ niku kene ulu kaíma teku molai. Aku tingí kene gapmanale-ni eni teku molemele mele kanupa kape nimbá.

⁴ ‘Yambuma molku konjangi.’ nimba Pulu Yili-ni ‘Nanga kongun tinjiliele mulupili.’ nimba gapman liipa monjulemú-na gapmanale-ni aku-sipa temba. Akiliinga-pe gapmanale we tondulu naa pelemú. Gapmanale-ni yambu kísima numanu kis panjipa “Mong liikimele akiliinga mindili nangi.” nimbandu tondulale pelemáliinga eni teku kis-síngi lem yu-kene mundu-mong tenjai. ‘Teku kis-singí yambumanga kot wendu ombá

kene nanga kot piliinjipili.' nimba Pulu Yili-ni gapman monjulemú.

⁵ Akiliingga, 'Yu-ni oliu tepa kis-simbaliinga yu-ni nimbá mele tepu molamili.' akili mendepulu niku naa molangi. 'Oliu numanu kis naa pípili, numanu waengu sipu molamili.' niku yu-ni nimbá mele teku molangiko.

⁶ Eni aku-siku niku piliikuliinga, nukuli yambuma-ni Pulu Yili-nga kongun mendepulu teku molemele akiliingga ku-moni-takis tangiko.

⁷ Gapmanale-ni ung-mani sipa kene "Méle sai." nilimú mélema sai. Ku-takis liilimele yambuma ku-takis toku sai. Méle liilimelemanga ku-takis pulimú mele kanili toku sangiko. Eni nokolemele yambuma-kene karaye naa teku ung ningíma taka-niku piliiku liiku ai-siku molai. Yambu te bi ola molemáliinga bili paka tonjangiko.

13:8-10 , "Teai!" Nimba Pelemú, Ung-Manima Pali Piliipu Liipu Temulündu Yambuma Numanu Munjamili Ung Te

⁸ Eni anju-yandu yambuma-kene pundu angnjiku kene

'We pepa mindi naa pupaliinga pundu akuma wela pora nipili.' niku nondupa pundu tai. Ulu tilu mendepolu teku kene "Pora naa nipili." niai. Akili i-sipa mele: Anju-yandu yambu eni-enini numanu monjuku kondu kolku mololsiliiku pai. Aku tingí yambuma aku-siku Pulu Yili-nga ung-manima pali aimaa piliiku liiku tingéliinga yambuma numanu monjuku enembu naa kololsiliiku pungí kene aimaa manda.

9 „Pulu Yili-nga ung-mani Moses-ni yandu nimba sirim pelemú, ung-manima i-sipa mele:
 “Ambu yima waperanale naa teai.
 Yambuma toku naa konjai.
 Mélema wa naa liai.
 Yambu-lupamanga mélema kanuku yama naa miai.”
 kanili. Ung-mani akuma kene ung-mani lupama pali kene liipu tere lepu nimulúndu
 “Eni-enini lupa-lupa numanu monjuku
 kondu kolku nokolemele mele
 aku-sikuko yambuma numanu monjuku
 nokuku molai.” *LLipai 19:18*
 ung-mani pelemú akili nilimulu.

10 Eni numanu monjulemele yambuma kondu kolku kene kapula teku kis naa singí. Kanukene „Pulu Yili-nga, ung-manima pali piliiku liiku tingíndu yambuma numanu monjuku kondu kulungí kene aku-siku aima sika ung-manima pali piliiku liiku tingí.

*13:11-14 Poll-ni Yesos Yunga Yambuma Ombo
 Liumba Enale Wendu Ombáliinga Oliu Ekupu
 Molomulú Mele Nirim Ung Te*

11 ‘Aku-sipu uluma teamili.’ nambimuna nikerye? Ena te ombo pelemáliinga aku-sipu niker. Ena kanili eni piliilimili, akili i-sipa mele: Ekupu eni uru pelemelema makiliiku ola mulungí ena kanili. „Krais-ni oliunga nimba tinjirimele ui ‘Sika’ nimbu, tondulu mundupu piliirimulu kene yu-ni yu molumbana oliu ‘yukene wasie molamili.’ nimba kamu sukundu liimba enale nondupa naa ombá tirim, akiliingga-pe ena kanili ekupu nondupa wendu ombá

tekemaliinga eni uru pelemelema makiliiku ola mulungí enale kórunga wendu um.

¹² Sumbulele pora nimbá tepa, kolea tangumba tekemaliinga

sumbulú tolemú kene telemele ulu-puluma mundupu kelepu,
pa tília ele telemele mélema liipu panjamili.

¹³ Ulu-kake-tílima kolea pa telemú kene yambuma kanangi pipili naa temba uluma temulundu tondulu mundupu teamili.

Máku topu no-tondulu nombu kara pupu kelep naa tamili.

Waperanale naa tepu, "Ulu kanuma teamili." nimbu numanu liipu mundupu naa andamili.

Ung-muranale naa tepu, yambu lupamanga mélema kene kaluna angiliimú mélema kene ulu mare lupa-lupa yambu mare-ni telemele kene kanupu kene, yama naa membu 'Nanga aku-sipa lipilika!' mola 'Na aku-sipu teambuka!' nimbu piliipu numanu kis naa panjamili.

¹⁴ Aku-siku naa teangi akiliinga-pe wale-pakuli pakolemele mele eni aku-siku 'Auli Yesos Krais wale-pakuli mele liiku pakuku kene, 'numanu piliilimú mele aku-sipu numanu piliamili.' niku, ui-we-numanele-ni ulu-kisma piliiku waka kolemele mele akili 'Waka naa kolamili' niku 'Numanale-ni piliipu waka kolemulu uluma teamili.' naa niayo.

14

14:1—15:13 Krais-nga Yambu Numanu Tondulu Pupili Molemele Yambuma Kene, Numanu

*Tondulu Naa Pupili Molemele Yambuma Kene,
Akumanga Ung Te*

*14:1-12 Krais-nga Yambumanga Uluma
Kanupu Apurupu 'Teku Kis-Sikenu.' Naa Niamili
Ung Te*

¹ Yambu te 'Sika' nimba piliilimú akiliingga-pe tondulu mundupa naa piliilimú yambu ak-ilindu "Wasie molamili ui." niku, yu-ni piliipa ulu telemúma naa piliiku apuruku yu-kene ung pulele tombulku naa niai.

² Krais-nga yambu te 'langima pali nombú kene ulu te naa temba.' nimba piliilimú akiliingga-pe Krais-nga yambu te numanu tondulu naa pupili molupa kene kungma wasie pali mi lepa naa nomba, puniena olemú langima mindi nolemú.

³ Yambu te langima pali nolemú yambale-ni yambu kungma mi nimba naa nolemú yambale 'Yu kis, na kaí.' nimba naa piliipili. Yambu te kungma mi lepa naa nolemú yambale-ni yambu langima pali nolemú yambale kanupa apurupa kene 'Tepa kis-sikem.' naa nipili. Yambu langima pali nolemú yambu kanili Pulu Yili-ni kanupa kaí piliipa 'nanga yambale molemú.' nirim akiliinga aku naa teai.

⁴ Nu nae niku piliikunu kene yambu tengä kendemande-yambale-ni ulu tembama kanuku 'Ili teku konjukunu. Ili teku kis-sikenu.' niku apurulluye? Yunga yi-auli nukuliele-ni mindi yunga kongun telemúma kanupa 'Ili teku kis-sikenu. Ili teku konjukunu.' nimba apurumba.

Akiliinga-pe Auliele-ni yambu kanili ‘Numanu tondulu pupili mulupili.’ nimba liipa tapunjumbaliinga yu sika numanu tondulu pupili molumba.

5 Krais-nga yambu te-ni ‘Ena ima we-enama. Ena ili Pulu Yili-nga ena kakele.’ nimba piliilimú. Akiliinga-pe Krais-nga yambu te-ni enama apuru naa apurupa ‘enama tilu-sipa’ nimba piliilimú. Yambuma-ni pali lupa-lupa niku piliilimili mele numanale-ni piliiku kene ‘Na aku-sipu nimbu piliiliu manda nimbu piliiliu.’ niku tondulu munduku piliangi.

6 Yambu te-ni ‘Ena ili kaí olandupa.’ nimba piliilimú yambale-ni ‘Auliele-ni kanupa kaí piliilimú mele teambu.’ nimba aku-sipa nimba piliilimú. Yambu te langima naa apurupa walusipa nolemú yambale ‘Auliele-ni kanupa kaí piliilimú mele teambu.’ nimba Pulu Yili-ndu “Angke” nimba kene langima nolemú. Yambu te langima mi lepa naa nolemú yambale ‘Auliele-ni kanupa kaí piliilimú mele teambu.’ nimba aku-sipa tepa Pulu Yili-ndu “Angke” nilimú.

7 Oliu Krais-nga yambumanga te-ni numanale-ni piliipa ‘Na-nanu piliipi kene i-sipu tepu molambu.’ kapula piliipa naa nimbá. Yunu piliipa kene ‘I-sipu kolambu.’ manda naa nimbáko.

8 Oliu kona molupu kene Auliele-ni kanupa kaí piliilimú uluma mindi tepu molamili. Mola kulúmulu lem ‘Auliele-ni ‘Kolani,’ nikem enale wendu okumu-na yunga bi ola pípili kolambu.’ niamili. We kona molomulú kene kepe kolumulú kene kepe oliu Auliele-nga yambuma molomulú.

⁹ Ulu akiliinga ulu-pulele i-sipa mele: Yu 'Yambu kulúlimanga kepe kona molemele-manga kepe Auliele molambu.' nimba Krais yu kolupa kene alsupa kona mulurum.

¹⁰ Akiliinga, nu-ni nambimuna nunga angenale-ni ulu telemúma 'Ili teku kis-sikenu. Ili teku konjukunu.' niku apurulluye? Nunga angenale nambimuna kanuku kis piliikunu 'Yu yambu kisele.' nilluye? Penga oliu pali Pulu Yili-nga kot-na angiliimulaliinga ekupu aku tellu kapula naa telemú.

¹¹ Akiliinga ung te Pulu Yili-nga bukna molemú, akili i-sipa mele:

'Auliele-ni nimba mele:
"Na kona molupu mindi puliu akili aim aima sika
mele
yambuma pali oku nanga kumbi-kerina
koporungu languku tamalu peku,
"Pulu Yili yu sika molemú." kerina ningí akili
aima sikako." nikem.' *Asaya 45:23*

nimba molemú.

¹² Akiliinga, oliu lupa-lupa oliunga ulu telemu-lumanga puluma pali sika Pulu Yili nimbu simulú.

14:13-23 'Krais-nga Yambuma Teku Kis-Sangi.'
Niku Ulu Mare Naa Teangi Ung Te (14:1-15:13
pali)

¹³ Akiliinga, oliu-ni anju-yandu yambuma-ni ulu telemelema apurupu kanupu kis piliilimulu mele mundupu kelamili. Ulu te-lupa i-sipu mele teamili: Nunga angena 'mania pumba mola ulu-pulu-kísima temba ulu te aim aima naa teambu.' niku piliiku molangi.

¹⁴ Na „Poll“, Auli Yesos kene wasie numanu tiluna pupili molembulu yili molupu kene ‘Mélemanga pali méle te yunu Pulu Yili-ni kanupa kalaru molemú’ nimba naa piliilimú.’ nimbu tondulu mundupu piliiker. ‘Akiliingape yambu te-ni méle te ‘kalaru molemú’ nimba piliilimú lem sika méle kanili yambu kanili-ni aku-sipa-mele nimba piliilimáliinga méle akili kanupa ulu te temba kene tepa kis-simba.’ nimbu piliiker.

¹⁵ Nu-ni langi te nollu kene angenale-ni kanupa kene yunga numanuna buni pelemú lem nu-ni yu numanu naa monjukunu kene aku-siku tellu. Krais yunga nimba alko topa kulunjurum angena akili nu langi nollu-na kanupa kene Krais mundupa kelepa kamu ulsu pupa molupa kis-simba lem langi akili naa nui.

¹⁶ Nu-ni ulu piliikunu kaí piliiku tellále yambuma-ni kanuku kene nunga ung-bulkundu ninjiku ‘Tepa kis-sikem.’ ningí kene kapula naa temba akiliinga nu-ni tiní uluma mimi-siku piliikunu tekunu mului.

¹⁷ Pulu Yili yi nuim kingele molupa „Krais-nга yambuma, nokupa kene langi kene no kene nolemele mele akumanga yu kanupa kene ung te naa nilimú. Yu yi nuim kingele molupa nokupa kene ulu sumbi-nílima kene, táka-nimba mululi uluma kene, numanu sili uluma kene, Mini Kake Tiliele-ni silimú ulu akuma mindi ‘tingí kene kanupu kaí piliimbu.’ nimba piliipa molemú.

¹⁸ Yambuma-ni Krais-nга kongunale piliiku tingíndu ulu akuma telemele yambuma Pulu Yili-ni kanupa kaí piliilimú, we-yambuma-ni kanuku

'teku konjukumele' niku kanolemele.

¹⁹ Akiliinga, oliu-ni yambuma táká-niku numanu tiluna mindi pupili mulungí uluma kene, oliunga anginipilima Krais-nga ungma piliiku liiku teku mulungíndu numanu olandupa tondulu pupili mulungí uluma kene, aima tondulu mundupu teamili.

²⁰ Langi te nunéliinga Pulu Yili-nga kongunale kamu tokunu mania munduni kene aima kapula naa temba akiliinga aku aimaa naa ti. Sika langima pali kalaru te naa molupa ulu te naa telemú akiliinga-pe langi te nuní kene yambu te-ni kanupa kene yu numanu tale pembaliingga Krais-nga yambu molupa temba mele piliipa sundupa tepa kis-simba lem aku tinéle kapula naa temba.

²¹ Nu-ni kung te mola no-waen te nuní mola ulu te lupa tiní kene angenale-ni kanupa kene yu numanu tale pembaliingga Krais-nga yambu molupa temba mele piliipa sundupa tepa kis-simba lem alsukunu aku-sikunu naa tiní kene kapula.

²² Nunu méle akuma kanukunu numanale-ni piliillu mele akili nu kene Pulu Yili kene elsengla kongunale. Yambu te-ni méle te kanupa 'Méle ili kaí.' nimba piliipa kene yunga numanale-ni piliipa 'Tepu kis-siker.' nimba ung te naa pilíímu lem yu numanu sipili.

²³ Akiliinga-pe yambu te-ni langi te kanupa 'Langi ili kalaru molemúnje. Nombú kene kapula naa tembanje.' nimba piliipa kene num lem tepa kis-silimú. 'Pulu Yili-ni kanupa kaí piliilimú ulu te teker.' nimba tondulu mundupa

naa piliipa kene num lem sika tepa kis-silimú. Oliu-ni ‘Pulu Yili-ni kanupa kaí piliilimú uluma telemulu.’ nimbu tondulu mundupu naa piliipu kene uluma telemulu kene aku-sipu ulu-pulu-kísima telemulu.

15

15:1-6 ‘Krais-ni Piliipa Telemú Mele Oliu-ni Aku-sipu Piliipu Teamili.’ Nirim Ung Te (14:1-15:13 pali)

¹ Oliu , ‘Sika’ nimbu, tondulu mundupu piliipu enembu naa kolemulu yambuma-ni numanu tondulu naa pulimú yambuma ‘Yesos ambolku konjangi.’ nimbu eninga bunima wasie menjipu, oliu oliuliu numanu sipu molomulú uluma mindi naa teamili.

² Oliu lupa-lupa ‘Krais-nga yambuma ‘Krais yu sika.’ niku tondulu munduku piliilimili mele akili enembu naa kolku yu tondulu munduku ambolangi.’ nimbu enini liipu tapunjumulúndu kanuku kaí piliilimili uluma teamili.

³ Oliu piliilimulu, ‘Pulu Yili-ni mana liipa mundurum yi-nuim, Kraisele kepe yu-yunu ‘numanu sipu molumbu uluma teambu.’ naa nirim kanili. Yu-ni piliipa tirim mele ,yi nuim king Depit-ni nirim,, akili Pulu Yili-nga bukna molemú mele i-sipa:

“Yambuma-ni nu ung-taka tonjuku marake
telemele
akili na-kene wasie telemeleko.” *Konana*
69:9
„nirim.„

⁴ Ui ‚Pulu Yili-nга,‘ bukna bi turing ung akumani pali oliu ung-bo tonjupa mani simbandu molemú. ‘Oliunga numanu tondulu pupili enembu naa kolupu Krais ambulupu kene ‘Pulu Yili-ni oliu tepa liimba enale sika ombá.’ nimbu tondulu mundupu pilipu nokupu molamili.’ nimba Pulu Yili-ni ‘Ung akuma piliangi akiliinga bukna tangi.’ nirim-na turing molemú.

⁵ ‘Numanu tondulu pupili enembu naa kolku Krais ambolangi.’ nilimú Pulu Yili-ni ‘Eni Krais Yesos tepa molemú mele manda leku teku molemele yambuma anju-yandu numanu tiluna pupili kapula-kapula molangi.’ nipili.

⁶ ‘Eni pali numanu tiluna pupili molku kene oliunga Auli Yesos Krais-nга Lapa Pulu Yili-nга bi paka tonjangi.’ nimba ‘aku-siku molangi.’ nirim.

15:7-13 Talape-Lupa Yambuma Kene Juda-Yambuma Kene Krais Eninga Pali Tepa Liilieliingga Ung Te (14:1-15:13 pali)

⁷ Pe ekupu eni Krais-nга yambuma molemele akiliinga ‘Pulu Yili-nга bi ola pípili.’ niku Krais-ni enindu “Wasie tapú-topu molamili wai.” nirim mele aku-siku eni eninga yambuma anju-yandu “Wasie tapú-topu molamili wai.” niai.

⁸⁻⁹ Na-ni eni ‚Rom-yambuma,‘ nimbu siker: Krais-ni ‘Pulu Yili-ni ‘sika nilimú’ niku piliangi.’ nimba, ‘Pulu Yili-ni anda-kolepalindu wendu ombá mele nimba panjurum mele aimā sika wendu okum piliangi.’ nimba, ‘Juda-yambu naa molemele yambu-lupama-ni Pulu Yili kondu kolupa tepa liilieliingga Pulu Yili yunga bili paka

tonjangi.' nimba, Krais yu Juda-yambumanga kendemande-yili omba mulurum. Juda-yambu molemele yambumandu ung te aku-sipa mele Pulu Yili-nga bukna turing molemú kanili. Akili i-sipa mele:

'Isrel-yambumanga talapena
naa molemele yambuma mulungína
na-ni nu kape nimbu, konana nimbu
nunga bili paka tonjumbu.' *Konana*
18:49

nimba molemú kanili.

10 Ung te-lupa nimba molemúko.

Akili i-sipa mele:

'Isrel-yambumanga talapena naa molemele yambuma,
enini Pulu Yili-nga ,Isrel-,yambuma-kene
wasie
numanu siku molai.' *Ung-Manima 32:43*

nimba molemú.

11 Ung te-lupa i-sipa meleko:

'Isrel-yambu-talapena naa molemele yambuma,
Auliele kape niai.

Yambuma-ni pali yu kape nikupana niai.'

Konana 117:1

nimba molemú.

12 Pulu Yili-ni "Ninjui!" nimba ung nimba siri-muma piliipa yambuma nimba sirim yi Asaya-ni ung te wasie nimba mele:

"Jesi-ni kalupa liimba yili ombá.

Yu omba Isrel-talapena naa molemele
yambumanga yi nuim kingele molupa
enini nokumba.

Enini 'Yu oliu liipa tapunjupa tepa liimba.'
niku

piliiku nokuku mulungi.” *Asaya 11:10*
nirim.

¹³ Mini Kake Tiliele-nга tondulale-ni eni Pulu Yili “Tembu.” nimba, nimba panjurum mele akili ‘Sika aku temba.’ niku tondulu munduku piliilimili mele ‘Penga enembu naa kolku ‘Sika’ niku tondulu munduku aima piliiku mololsiliiku mindi pang.’ nimba, eni ‘Sika’ niku tondulu munduku piliilimiláliinga pulele Pulu Yili yu-ni eni ‘Sika’ niku tondulu munduku piliilimili ulu kanili-ni ‘Eni numanu lakuku siku numanu waengu nipili molangi.’ nipili.

15:14-16:27 Poll-ni Yu Kongun Tirim Mele Nimba Sipa Kene Rom-Yambumandu “Eni Molai.” Nirim Ungele

*15:14-22 Poll-ni Yambu-Lupama-Kene Kongun
Numanu Sipa Tirimeliunga Ung Te*

¹⁴ Nanga angmene, ‘Eni sika ulu kaíma mindi taki-taki teku molku, ungma pali sika piliiku konjuku, anju-yandu kapula mani singí tondulale sika eni-kene pelemú.’ nimbu tondulu mundupu piliiliu.

¹⁵ Ung mare ‘Eni alsuku piliangi.’ nimbu na pipili naa kolupu tondulu mundupu pepá tundu. ‘Na kongun aima kaí te sambu.’ nimba Pulu Yili-ni

¹⁶ na makó topa ‘ ‘Krais Yesos-nга kongun tenjambu.’ niku Juda-yambu-talapena naa molemele yambuma liiku tapunjani.’ nirimali-linga aku tindu. ‘Yambu-lupama-ni Pulu Yili popu toku kalku silimelema kanupa kaí piliilimú

mélema mele molku, Mini Kake Tiliele-ni ‘Enini Pulu Yili-nga yambu mendepulu molku, yambu kake tilima molangi.’ nipili.’ nimba Pulu Yili-ni na ‘Yambumanga popu tunjuli yili molkunu yambuma temani-kaiéle tokunu silsiliikunu andani.’ nimba na makó turumeliinga aku-sipu eni ung mare tondulu mundupu nimbu sipu pepá tundu.

¹⁷ Akiliinga, na Krais Yesos-kene wasie tapú-topu kongun telembulaliinga Pulu Yili-nga kongunale tenjiliáliinga na ‘Papu teliu.’ nimbu piliipu numanu siliu.

¹⁸ Na-ni ung te-lupa aimaa naa nimbu simbu. Krais-ni na liipa tapunjilimú-na na-ni ungele nimbu sipu ulu-tondulu, mare telialiinga yambu-lupama Pulu Yili-nga ungma piliiku liiku telemele kupulanumele akisinjindu ulu akuma mindi nimbu simbu.

¹⁹ Mini Kake Tiliele-ni na tondulu sirimeliinga na-ni ulu-tondulu mare tirindu-na kanuku kene yambu-lupama aku tiring. Kongun akili tembundu Krais-nga temani-kaiéle pali kolea-auli Jerusallem pulu monjupu topu sipu kene koleamanga pali topu silsiliipu pupu kolea Illirikam propinj topu sipu pora sirindu.

²⁰ Ui kepe ekupu yandu-yandu kepe, ‘Krais-nga bili naa piliilimili koleamanga yunga temani-kaiéle ‘aima piliangi.’ nimbu andupu topu sambu.’ nimbu piliiliu. ‘‘Yi te-ni lku-ponga ui pulurumuna ola lku naa takambu.’ nimbu aku-sipu teambu.’ nimbu piliiliu.

²¹ Na-ni ‘Teambu.’ nimbu piliiliu mele, bukna ung te molemú, akili i-sipa mele:

'Yambu ui yunga temanele
 naa toku siring yambuma-ni yu ka-
 nungi.

Ungele naa piliiring yambuma-ni
 ung akiliinga ung-pulele piliingí.' *Asaya*
52:15

nimba molemú. „Aku-sipa mele na-ni ‘ung
 naa piliiring yambuma nimbu sambu.’ nimbu
 piliiliu..”

15:22-33 Poll-ni Rom-Yambumandu “Ombu Kanambu.” Nirim Ungele

22 Aku nimbu piliipu kongun akili ui ya tepu
 moliu kongunale-ni eni Rom-yambuma ombu
 kanombu kupulanumele wale pulele pipi silimú.

23 Akiliinga-pe ekupu kolea imanga na kongun
 tembu mare naa lelemú, na-ni punie pulele ‘Eni
 ombu kanambuka!’ nimbu piliipu mulurundu,
 akiliinga

24 ‘na kolea Spen pumbundu ui eni ombu
 kanupu kene pumbu.’ nimbu piliiker. ‘Na
 eni-kene numanu sipu wasie tapú-topu molo-
 mulú kene penga na liiku tapunjuku kolea Spen
 mundu-pangi.’ nimbu kene ‘Aku-sipu tembu.’
 nimbu piliipu moliu.

25 Ekupu aku telka akiliinga-pe isili-ui Pulu Yili-
 nga yambu Jerusallem molemelema pupu liipu
 tapunju-pukur.

26 „Krais-nga yambu, kolea Masedonia kene
 Akaya propinj-selenga muluring yambuma-ni
 Pulu Yili-nga yambu Jerusallem muluringmanga
 yambu-korupama liiku tapunjungíndu ku-moni

wewu-siku liiku máku turing ,ku-monima simbu pukur.»

²⁷ Eni-enini piliiku kene 'Aku teamili.' niku wewu-siku siring akiliinga-pe pundu mele turingko. Yambumanga minima liipa tapunjilimú mélema ui Juda-yambuma-kene pirim Pulu Yi akiliinga méle kaíma yambu-lupama-kene naa pirim akuma siring akiliinga yambu-lupama-ni pundu mele tungíndu kalkundu liipa tapunjumba mélema Juda-yambuma sikimili akili papu tekemele.

²⁸ Akiliinga, na kongun ili tepu pora simbundu ui Jerusallem pupu ,kolea Akaya kene Masedonia propinj-sele yambuma-ni liiku máku toku na siring, ku-monima yambuma sinji-pupu kene, penga kolea Spen pumbundu ui kolea-auli Rom ombu eni kanombu.

²⁹ Na piliiker, ombú kene Krais-ni eni tepa konjumba ulu aim aima pulele na membu ombú.

³⁰ Angmene, na-ni enindu tondulu mundupu kene nimbu mele: "Na 'Liipu tapunjamili.' niku na-kene mindili siku Pulu Yili-kene popu toku nanga niku mawa tenjiku molangi." niker. 'Auli Yesos Krais sika.' nimbu tondulu mundupu piliil-imuláliinga kepe, Mini Kake Tilièle-ni oliu anju-yandu numanu monjulemulu ulele silimáliinga kepe, akuselenga 'aku tenjangi.' nimbu mawa teker.

³¹ Pulu Yili-ndu nanga niku popu toku mawa tenjiku kene, 'Kolea Judia distrik Krais-nga temanele naa piliiku liiring yambuma-ni na teku kis-siku mindili naa sangi. Na-ni Pulu Yili-inga yambu Jerusallem molemelema liipu tapun-

jumbu kene kanuku kaí piliangi.’ niayo.

³² ‘Na Pulu Yili-ni ‘Kapula, pui.’ nim lem eni molemelena na numanu sipu ombu enikene wasie ena mare tapú-topu molumuláliinga alsupa numanu tondulu pupili.’ niku aku-siku Pulu Yili-kene popu toku mawa tenjayo.

³³ Yunga yambuma ‘numanu waengu nipili taka-niku molangi.’ nilimú Pulu Yili eni-kene pali mulupili. Sika aku-sipa tipili.

16

Kolomong-Auli 16 Poll-ni Yambu Lupa-Lupama “Molai.” Nirim Ungele

¹ Oliunga kimulu-ambu Pimbi, yu kolea Senkria taon Krais-nga yambu-talapele liipa tapunjuli kongun te tenjilimú ambale, yu ombá kene kanuku kaí piliiku

² ‘yu Auliele-nga ambu te akiliinga’ niku “Molamili ui.” ninjai. ‘Eni Pulu Yili-nga yambuma molkuliiinga aku-siku teku, yu-ni ‘Pulu Yili-nga, yambu pulele tondulu mundupa liipa tapunjupa, na kepe liipa tapunjurum akiliinga yu buni te pimu lem liiku tapunjangi.’ nimbu mawa teker.

³ Na-kene wasie Krais Yesos-nga kongunale tirimulu ambu Prisilla kene yi Akwilla kene “Kapula molembeleye?” ninjai.

⁴ ‘Elsele toku kunjingí kene ulu te mólu.’ nikulu na liiku tapunjukulu teku liiringli. Na teku liiringlieliinga nanu mindi “Angke” naa niker; Juda-yambu talapena naa molemele

yambu-lupa kolea lupa-lupa Krais-nga yambu-talapemanga yambuma-ni kepe “Angke” nilimeleko.

⁵ Krais-nga yambu mare elsengla lkuna máku tolemele yambuma “Kapula molemeleye?” ninjai.

Nanga aimá numanu monjiliu min mululi yi Epainetas, yu kolea Esia propinj sukundu kolemanga pali kumbi-lepa Krais-nga yili mulurum yili, “Nu kapula molluye?” ninjai.

⁶ Eninga kongunale tondulu mundupa tinjirim ambu Maria “Nu kapula molluye?” ninjai.

⁷ Nanga „Juda-“yambusele Andronikas kene Junias-sele, na-kene wasie ka-lkuna pirimulu, yambu akusele “Kapula molembeleye?” ninjai. Yesos-ni “Nanga kongunale tenji-pai.” nimba liipa mundurum yima-ni pali yambu akusele ‘Teku kaí telembele yambu káisele.’ nilimele. Na Krais-nga yili ui naa molambu elsele Krais-nga yambusele muluringli.

⁸ Yu Auliele-nga yili molemáliinga yu numanu monjiliu yi Ambliatas “Kapula molluye?” ninjai.

⁹ Oliu Krais-nga kongun wasie telemulu yi Upanas kene nanga min mululi numanu monjiliu yi Stakis kene “Kapula molembeleye?” ninjai.

¹⁰ Apelles, Krais-nga yili mulurumeliinga mindili nurum akiliinga-pe Krais mundupa naa kelepa tondulu mundupa ambulurumeliinga yu kanuku kape nilimele, yi akili “Kapula molluye?” ninjai.

Aritopullas-nga lkuna pelemelé yambuma “Kapula molemeleye?” ninjai.

¹¹ Nanga ,Juda-,yi Erotian “Kapula molluye?” ninjai.

Nasisas-nga lkuna pelemelé yambumanga mare Auliele-nga yambu molemelema “Kapula molemeleye?” ninjai.

¹² Auliele-nga kongunale tondulu munduku tinjiringli ambu Tripina kene Triposa-sele “Kapula molembeleye?” ninjai.

Nanga numanu monjiliu min mululi ambu Pesis, Auliele-nga kongunale tondulu mundupa tenjilimú ambu te-ko, akili “Kapula molluye?” ninjai.

¹³ Auliele-ni ‘Nanga yili mulupili.’ nimba makó turum yi Rupas kene yunga anum kene “Kapula molembeleye?” ninjai. Ambu kanili-ni nanga anum mele molupa na nokulemúko.

¹⁴ Asinkritas, Pllekon, Emes, Patropas, Emas kene, eninga anginipili enini-kene wasie molemele yima kene “Eni kapula molemeleye?” ninjai.

¹⁵ Pillollokas kene Jullia kene Nerus kene yunga kimulu kene Ollimpas kene Pulu Yili-nga yambu enini-kene wasie molemele yambuma pali “Kapula molemeleye?” ninjai.

¹⁶ ‘Oliu pali Krais-nga yambuma’ niku anju-yandu yambuma kangku “Kapula molemeleye?” niayo.

Krais-nga yambu-talapema-ni pali “Eni kapula molemeleye?” niku mundukumele.

16:17-20 Yambu Mare-ni Krais-nga Yambu-Talapele Sungu Siringimanga Ungele

17 „Ung te kamu niambu., Angmene, na-ni eni tondulu mundupu kene nimbu mele: Yambu mare-ni Krais-nga yambu-talapele sungu siku, ui mani siring piliiku liiring ungma ‘naa piliangi.’ niku ung lupa-lupama niku silimeláliinga Krais-nga yambuma piliiku kene, Krais-nga ungele ui piliilimili mele kanili kelku piliiku sunduku teku kis-singí akiliingga yambu kanuma kanuku kuni teku molai. Yambu akuma-kene ‚nondupa tiluna tapú-toku naa molai., Sulu teku molai.

18 Yambu kanuma-ni oliunga Auli Krais-nga kongunale naa tenjilimele akiliingga enini-kene tiluna naa molai. Eninga kangkindu uluma mindi numanu monjuku telemele. Yambuma-ni ‘Enini sika nikimili.’ niku piliangi.’ niku gólu toku ‘ung kaí mare nikimulu’ niku kundi tolemele ung akuma Krais-nga yambu mare-ni ‘Ung ili sika ungele. Ung ili gólu.’ niku naa apuruku konjuku we walu-siku piliiku liilimele yambuma niku bemba silimele.

19 Eni ‚Auli Krais-nga, ungma piliiku liiku tondulu munduku ambululimele akili yambuma-ni pali piliilimiláliinga na eni-kene lakupu numanu sipu moliu, akiliingga-pe ‘Eni ulu-kaíma aimá piliiku kaí teangi. Ulu-kísima piliiku tingí kupulanum te aimá naa lipili.’ nimbu piliiker.

20 ‘Nanga yambuma numanu waengu nipili taka-niku molangi.’ nilimú Pulu Yili-ni nondupa mele ‚Eni kolea-auli Rom Krais-nga yambuma-ni kurumanga nuim, Seten kimbele-ni kambil-iangi.’ nimbá.

Oliunga Auli Yesos-ni eni we kondu kolupa mulupili molangi.

*16:21-24 Yambu Mare-ni Rom-Yambumandu
"Kapula Molemeleye?" Niring Ungma*

²¹ Na-wasie kongun tapú-topu telembulu yi Timoti-ni “Eni kapula molemeleye?” nimba, nimba mundukum. Nanga „Juda-,yi LLusias kene Jeson kene Sosipate kene akuma-ni kepe “Eni kapula molemeleye?” niku, niku mundukumeleko.

²² (Na Tetias, Poll-ni nikem mele kanili pilipu pepá ili tonjukur yili-ni Auliele-nga yíliko molupu kene “Eni kapula molemeleye?” nimbu, nimbu mundukur.)

²³ Na Poll kene Krais-nga yambu-talape ya molemelema kene yunga lkuna ‘wasie piambil wai.’ nimba nokulemú yi Gayas-ni “Eni kapula molemeleye?” nimba, nimba mundukum.

Ya kolea-auli Korin ku-moní kene koleana kongunuma kene nokulemú yi Erastas kene oliunga angin Kotas kene elsele-ni “Eni kapula molemeleye?” nikulu, niku mundukumbili.

²⁴ (Oliunga Auli Yesos Krais-ni eni pali we kondu kolupa mulupili molangi. Sika aku-sipa tipili.)

16:25-27 Pulu Yili-nga Bili Paka Tunjuli Ung Te

²⁵⁻²⁷ „Ekupu oliu-ni Pulu Yili-nga bili taki-taki paka tunjamili.“ Na temani-kaiéle topu siliáleni kene, Yesos Krais-ndu nimbu silimulale-ni kene, Pulu Yili-ni eni numanu manda tondulu mundunjumba. Temani-kaí ili ui mo topa pirim ungele. Yu punie aima pulele Pulu Yili-ni ui nimba para naa sirimeliingga-pe penga ekupumele ‘Mokeringa lepa „yambuma“ piliangi.’ nimba kene nimba para sikem. Molupa Mindi

Puli Pulu Yili-ni 'Ma-koleana yambu-talapema-ni pali 'Temanu ili yu sika-ungele.' niku tondulu munduku piliiku ung kanili piliiku liiku teng panjiku teangi.' nimba yu-ni "Ninjai!" nimba ung nimba sirimuma piliiku yambuma niku siring yimandu "Mokeringa lipili niku para sai." nirim. Kanu-kene ung niku siring yi kanumani 'Yambuma aimu piliangi.' niku eninga bukmanga sukundu temani-kaí kanili wendu ombá mele kanili niku siku buk turing nimba pelemú. Yesos Krais-ni oliunga nimba tinjirimeliinga Pulu Yili yunu mendepulu piliipa kungnjuli pelemú yili, yunga bili kamu ola pepa mindi pupili. Sika aku-sipa tipili.

„Aku manda niker.„

**PULU YILI-NGA UNG KONALE
The New Testament in the Mara-Gomu dialect of the
Bo-Ung Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Bo-Ung (Mara-Gomu)
long Niugini**

copyright © 2004 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bo-Ung (Mara-Gomu) (Bo-Ung)

Dialect: Mara-Gomu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

0847fea8-9710-5ee4-aeee-ab1d0724af7d